

ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ / THE MAN WHO DISTURBED THE UNIVERSE

Ντοκιμαντέρ μεγάλου μήκους | 87' | 2009

Σκηνοθεσία: Σταύρος Ψυλλάκης

Παραγωγή: Ε.Κ.Κ. - Σταύρος Ψυλλάκης

Γυρίσματα: ΕΛΛΑΔΑ (Νομός Χανίων) – Νότια ΙΤΑΛΙΑ (περιοχή Lecce), 2007

Σύντομη σύνοψη

Στην Κρήτη, ένα τμήμα του Δημοκρατικού Στρατού παρέμεινε ενεργό και μετά το τέλος του Εμφυλίου στην υπόλοιπη Ελλάδα. Έξι άνδρες και δύο γυναίκες, παράνομοι και επικηρυγμένοι, κρύβονται για περίπου δεκατέσσερα χρόνια στον Νομό Χανίων, κρατώντας ζωντανές τις παράνομες οργανώσεις. Το 1962, έξι από αυτούς δραπετεύουν μέσω Ιταλίας στην Τασκένδη. Τρεις ζουν σήμερα και αποτελούν τα κεντρικά πρόσωπα της ταινίας.

Η ταινία καταγράφει την αντοχή τους και, μαζί, την αυτοθυσία των ανθρώπων που τους προστάτεψαν επί χρόνια. «Πρωταγωνιστές» και «αφανείς» αυτής της ιστορίας -εξίσου φωτεινοί και δυσεύρετοι- πέρα από ιδεολογίες, ενσαρκώνουν κάτι πολύ σημαντικό: βαθιά προσήλωση στον άνθρωπο και στην αξιοπρέπειά του. Αυτό είναι το θέμα της ταινίας ...

Διακρίσεις

- 1^ο Βραβείο Ταινίας Τεκμηρίωσης της Ελληνικής Ακαδημίας Κινηματογράφου (Μάιος 2010)
- 1^ο Βραβείο ΤΑΙΝΙΑΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΗΚΟΥΣ, διαγωνιστικό πρόγραμμα 3^{ου} Φεστιβάλ Ελληνικού Ντοκιμαντέρ Χαλκίδας (Οκτώβριος 2009).
- ΒΡΑΒΕΙΟ ΚΟΙΝΟΥ " 2^ο Διεθνές Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Λευκωσίας – Όψεις του κόσμου (CYPRUS INTERNATIONAL DOCUMENTARY FILM FESTIVAL - VIEWS OF THE WORLD) " (Μάρτιος 2009).

Σημείωμα σκηνοθέτη

Η ταινία, με αφορμή το βιβλίο —που είναι και ο τίτλος της— *Άλλος δρόμος δεν υπήρχε* των Νίκου και Αργυρώς Κοκοβλή (δύο από τους παράνομους που ζουν σήμερα), διερευνά την αντοχή των τσακισμένων υπολειμμάτων του Δημοκρατικού Στρατού στη Δυτική Κρήτη, καθώς και την αυτοθυσία των απλών ανθρώπων που τους τροφοδοτούσαν και τους έκρυβαν επί χρόνια.

Πώς και γιατί άντεξαν αυτά τα βάσανα οι «πρωταγωνιστές», κυνηγημένοι από πολυάριθμους και φανατισμένους διώκτες, ζώντας σε σπηλιές, στάβλους, βόθρους και αυτοσχέδια καταφύγια;

Και πώς και γιατί οι «αφανείς», οι απλοί άνθρωποι, άνοιγαν όχι μόνο τα σπίτια αλλά και τις ζωές τους για να δεχτούν τους κυνηγημένους, να τους κρύψουν, να τους ταΐσουν και να τους βοηθήσουν;

Οι «πρωταγωνιστές» και οι «αφανείς» αυτής της ιστορίας —εξίσου φωτεινοί και δυσεύρετοι— ενσαρκώνουν έναν αγώνα που, για να αντέξει τέτοιες δυσκολίες, δεν αρκεί η πίστη σε κάποια ιδεολογία, όσο ανώτερη κι αν είναι. Απαιτείται κάτι πολύ περισσότερο: βαθιά προσήλωση στον ίδιο τον άνθρωπο και στην αξιοπρέπειά του.

Αυτός ο αγώνας για αξιοπρέπεια είναι και το θέμα του ντοκιμαντέρ. Ένα θέμα που επιχειρείται να σκιαγραφηθεί με αδρές και σκληρές γραμμές —όπως η ζωή και οι συνθήκες που βίωσαν— και όχι ως μια «παλιά, μελό ιστορία».

Σημείωμα προς τον αναγνώστη

Το κείμενο που ακολουθεί δεν αποτελεί σενάριο ούτε σύνοψη της ταινίας.

Περιλαμβάνει ολόκληρο τον λόγο που ακούγεται ή εμφανίζεται γραπτά στην ταινία (διάλογοι, on/off, super).

Οι τίτλοι των ενοτήτων καθώς και τα ενδιάμεσα κείμενα που τις συνοδεύουν και περιέχουν πραγματολογικά στοιχεία δεν εμφανίζονται στην ταινία και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τη διευκόλυνση της ανάγνωσης από τρίτους.

Η προφορικότητα, οι επαναλήψεις και οι παύσεις του λόγου διατηρούνται αυτούσιες.

Οι σκηνές, η δομή και ο λόγος της ταινίας

01. Το ταξίδι

Δύο ηλικιωμένα πρόσωπα (Γιάννης Λιονάκης και Αργυρώ Κοκοβλή) στο κατάστρωμα ενός πλοίου που ταξιδεύει. Παρατηρούν το τοπίο. Στο βάθος βουνά.

ΤΙΤΛΟΙ

**ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ**

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

22 Ιουνίου 1962. Ένα μικρό κότερο αναχωρεί από τη Γλυφάδα με προορισμό την περιοχή του Οτράντο, στη Νότια Ιταλία. Ένας γέρος ναυτικός και ο γιος του φυγαδεύουν παράνομα 4 άνδρες και 2 γυναίκες.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

[ON - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Ήταν η θάλασσα δυνατή, αφού ήταν ο γέρος θαλασσόλυκος πραγματικός και τον ακούω και λέει στο γιο του: παιδί μου Σπύρο θα πνιγούμε. Και τότε εμείς επειδή τους είδαμε και χάνανε το ηθικό τους, βγήκαν όλοι έξω, τους κάναμε ένα κύκλο και τραγουδούσαμε. Και τότε ο γέρος λέει: μέχρι τώρα φοβόμασταν είστε ληστές, δεν ξέραμε ποιοι είστε. Τώρα ξέρουμε ποιοι είστε. Δεν έπρεπε να φύγετε από την Ελλάδα, χρειαζόσασταν εκεί το πνεύμα αυτό να το καλλιεργήσετε, αυτό ήθελε να πει ...

Φωτογραφία: οι έξι αντάρτες που διέφυγαν από την Κρήτη, λίγο μετά την αναχώρησή τους. Διαδοχικό φώτισμα των προσώπων με την εκφώνηση των ονομάτων τους.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] φωτογραφία ανταρτών, επισήμανση προσώπων

Οι παράνομοι, επικηρυγμένοι, αντάρτες Νίκος Κοκοβλής, Παγώνα Κοκοβλή, αδερφή του Νίκου, Αργυρώ Πολύχρονάκη, Σταμάτης Μαριόλης, Γιάννης Λιονάκης και Κωστής Λιονάκης, αδερφός του Γιάννη, έφευγαν από την Ελλάδα, με εντολή του Κομμουνιστικού Κόμματος, αφού κρύβονταν για 15 περίπου χρόνια, στο Νομό Χανίων, στην Κρήτη.

Ο Γιάννης Λιονάκης στην καμπίνα του διαβάζει ιταλικό λεξικό.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Προσπαθώ να θυμηθώ λέξεις που τις ήξερα παλιά και τώρα 45 χρόνια μετά δυστυχώς δεν τα θυμάμαι. Τα ξέχασα. Θα τους ξαναδούμε, όσους ζούνε, γιατί δεν ξέρω κι από αυτούς ποιοι ζούνε. Από εμάς, από τους 6 πάμε 2. Είμαστε 6 τότε. Ένας ζει ακόμα, 3, και αυτοί το ίδιο θα έχουν αποδεκατιστεί. Θα τους ευχαριστήσουν για εκείνο που έκαναν τότε και το έκαναν με όλη τους την καρδιά.

Ο Γιάννης Λιονάκης και η Αργυρώ Κοκοβλή περπατούν σε παραθαλάσσιο ερημικό τοπίο.

SUPER

Porto Batisco, N. ITALIA

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Η αναχώρηση των 6 ανταρτών, ήταν το τέλος μιας απίστευτης

προσπάθειας επιβίωσης, σε μια μοναχική διαδρομή που ξεκινούσε με το τέλος του Εμφυλίου στην Κρήτη.

Ο Γιάννης Λιονάκης & η Αργυρώ Κοκοβλή στέκονται σε μια άκρη του παραθαλάσσιου, ερημικού τοπίου. Αγναντεύουν και δείχνουν το άγριο παραθαλάσσιο τοπίο από κάτω.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Να το, εγώ θα σου το δείξω τώρα.

Στις 24 του Ιούνη του 1962, στις 3 ώρα το απόγευμα φτάσαμε σε αυτό το σημείο που φαίνεται αυτό το ακρωτήριο.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Όταν μας άφησε το κότερο σε αυτό το αυλώχι μέσα και έστριψε να φύγει, θυμάμαι τη συγκίνηση μας που αποχωριζόμασταν και το τελευταίο κομμάτι ελληνικής γης. Και οπωσδήποτε τα συναισθήματα ήταν και δικά τους βέβαια.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Αυτή είναι όλη η ιστορία της αποβίβασης μας, 24 του Ιούνη του 1962.

02. Τα πρόσωπα – οι επιζώντες

Ένας γέροντας [Νίκος Κοκοβλής (87)] περπατά σέρνοντας στην αυλή του σπιτιού. Διασταυρώνεται με νεαρά μέλη της οικογένειας. Χαιρετιούνται.

SUPER

οικία οικογ. ΚΟΚΟΒΛΗ

Βαμβακόπουλο Ν. ΧΑΝΙΩΝ

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ο Νίκος Κοκοβλής, ο τρίτος επιζών από τους 6, δεν μπόρεσε τελικά να ταξιδέψει.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Μια μαντινάδα λέει: εγώ ήμουν κράχτης πετεινός, μα εδά στα γερατειά μου, να με τσιμπούν οι όρνιθες, πώς το βαστά η καρδιά μου. Άστα να πάνε, άμα γεράσει ο άνθρωπος ...

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] νεανικές φωτογραφίες του Νίκου Κοκοβλή

Γεννήθηκε στη Μικρά Ασία και ήρθε με την οικογένεια του πρόσφυγας στα Χανιά, το 22.

Στην Κατοχή οργανώθηκε στο ΕΑΜ και έγινε γραμματέας του Εργατικού Κέντρου Χανίων.

Ανέβηκε στο βουνό το '47, στο ξεκίνημα του Εμφυλίου στην Κρήτη.

Μια ηλικιωμένη κυρία (Αργυρώ Κοκοβλή) περπατά με σταθερό, ήσυχο βήμα, διασχίζει την είσοδο και προχωρά στην αυλή ενός χωριάτικου σπιτιού.

SUPER

οικία οικογ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΗ

Δρακώνα Ν. ΧΑΝΙΩΝ

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Η Αργυρώ Πολυχρονάκη, αρχικά συμμετείχε στην ΕΠΟΝ.

Στο βάθος την υποδέχεται μια παπαδιά γριά. Χαιρετιούνται.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Αυτό είναι το σπίτι μας ...

- Έρημα όλα Μαρία.
- Όλα έρημα.

Η Αργυρώ Κοκοβλή (80) μπαίνει στη μεγάλη κάμαρα ενός χωριάτικου σπιτιού. Κατευθύνεται προς το βάθος, όπου βρίσκεται ο φούρνος και τα πιθάρια.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ανέβηκε στο βουνό και πέρασε στην παρανομία στις αρχές του '48.
Ήταν ήδη εκεί ο μεγαλύτερος αδερφός της και πολλοί χωριανοί της.

[ON - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Μετά που βγήκα στο βουνό σε αυτό το σπίτι δεν ξανάρθα.
Ξαναήρθα μόνο όταν πια ήμουν νόμιμη, ύστερα από 35 χρόνια.

Ένας ηλικιωμένος κύριος (Γιάννης Λιονάκης) περπατά με σταθερό, ήσυχο βήμα και προχωρά προς την είσοδο ενός σπιτιού. Τοπίο χωριού.

SUPER

οικία Γιάννη ΛΙΟΝΑΚΗ
Γαβαλοχώρι Ν. ΧΑΝΙΩΝ

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] Ο Γιάννης βαδίζει προς την είσοδο

Ο Γιάννης Λιονάκης, ανέβηκε νωρίς στο βουνό
συμμετέχοντας ενεργά στην Εθνική Αντίσταση.
Μετά την απελευθέρωση ο Γιάννης δραπέτευσε
από τον εθνικό στρατό, πέρασε στην παρανομία και
ανέβηκε ξανά στο βουνό, στις αρχές του '47.
Την επομένη της Μάχης της Κρήτης αναζήτησε όπλο ...

Ο Γιάννης Λιονάκης (86) στο τραπέζι της κουζίνας του σπιτιού του.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Βρήκα ένα χωριανό μου εδώ, ένα γέρο και συγγενή μου
που ήξερα πως είχε ένα παλιό τουφέκι
και πήγα και του έγινα τσιμπούρι για να του πάρω το τουφέκι.
Δεν μου το έδινε. Μου λέει δεν σου το δίνω γιατί αν σκοτωθείς
θα με σκοτώσει ο πατέρας σου.
Φύγε μου λέει, δεν σου το δίνω.
Δεν έφυγα όμως μέχρι που του το πήρα.

03. Η μάχη της Σαμαριάς

Ορεινοί όγκοι των Λευκών Ορέων με τις γυμνές κορυφές τους. Φωτογραφίες ανταρτών.

[OFF - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)] στο τραπέζι της κουζίνας του σπιτιού

Μετά τη Μάχη της Κρήτης τώρα μαζεύαμε όπλα, σφαίρες, πυρομαχικά,
χειροβομβίδες, κάναμε αποθήκες, κάναμε τρύπες.
Ο κόσμος είχε κατά νου να πολεμήσει και αργότερα.

SUPER

Λευκά Όρη Ν. ΧΑΝΙΩΝ

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Μετά το τέλος της γερμανικής κατοχής, κατά τη διάρκεια της οποίας

οι κρητικοί ανέβηκαν μαζικά στα βουνά, στρατευμένοι στην Εθνική Αντίσταση, χρειάστηκε να ξαναπολεμήσουν.
Αυτή τη φορά μεταξύ τους.

Στην Κρήτη ο Εμφύλιος άρχισε ένα χρόνο σχεδόν αργότερα από τη υπόλοιπη Ελλάδα και τέλειωσε ένα χρόνο νωρίτερα, από τη συντριβή των ανταρτών στο Γράμμο, το '49. ...

Στην Ανατολική Κρήτη, η εξολόθρευση των ανταρτών έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα.
Στη Δυτική Κρήτη, την άνοιξη του '48, γύρω στους 300 αντάρτες, με 13 γυναίκες ανάμεσά τους, συγκεντρώθηκαν στην ελεύθερη περιοχή του Ομαλού. Το μέλλον τους κρίθηκε στη μάχη της Σαμαριάς.

Ο Νίκος Κοκοβλής σιωπηλός στο πίσω κάθισμα αυτοκινήτου. Στο βάθος οι ορεινοί όγκοι των Λευκών Ορέων.

Φαράγγι της Σαμαριάς. Οι κορφές των Λευκών Ορέων μέσα στην αντάρα. Ορεινοί όγκοι, μητάτα και άλλες λεπτομέρειες.

[OFF - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)] πλάνα του Φαραγγιού της Σαμαριάς
Αρχές Ιούνη του '48 η κύρια δύναμη των ανταρτών είχε βρεθεί εδώ μέσα στο φαράγγι.
Οι αντίπαλες δυνάμεις πιάσανε όλα τα περάσματα και έτσι οι αντάρτικες δυνάμεις εγκλωβισμένες μέσα στο φαράγγι υποχρεώθηκαν θέλανε δεν θέλανε να δώσουν μάχη.

Χιλιάδες ήταν οι αντίπαλες δυνάμεις και το σύνολο των ανταρτών που ήταν εδώ μέσα δεν ξεπερνούσε τους 110. Κράτησε η μάχη 5...6 ημέρες.
Στο τέλος δεν άντεχαν άλλο. Ούτε νερό ούτε πυρομαχικά.
Καθένας φύλαγε μια σφαίρα για τον εαυτό του.
Την κατάσταση την έσωσαν οι 2 Βίγλιδες που ήταν στο αντάρτικο, δυο πρωτοξαδέρφια, ο Βαγγέλης και ο Γιάννης.
Τους λέγαμε βασιλιάδες του φαραγγιού.
Αυτοί ήξεραν ένα στρατάκι και από εκεί ανέβηκαν και διέφυγαν από τον κλοιό.

Το ανέβασμα ήταν δύσκολο, με τα γόνατα ξεσκισμένα ...
Τελικά βγήκαν σε ένα πλάτωμα, και κάθισαν να ξεκουραστούν.

[ON - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)] όρθιος στην είσοδο του Φαραγγιού.
Εκεί γύρω από τα κυπαρίσσια είχε υγρασία και οι κοπέλες ιδιαίτερα, έπαιρναν αυτή την υγρασία, το χώμα, το έβαζαν στα μαντύλια και το έστυβαν μήπως στάξει καμιά σταγόνα στα στόμα.
Μερικοί ξέκοβαν να δοκιμάσουν το κάτουρο τους.
Είναι απελπιστική η δίψα.

[OFF - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)] γυμνοί ορεινοί όγκοι των Λευκών Ορέων
6 ημέρες είχαν να πιούν νερό και φαΐ.
Βγήκαμε στην πίσω μεριά στο Σέλινο.
10 ήταν οι απώλειες των ανταρτών. Άλλες 10 ήταν των αντιπάλων.
Στρατιωτικά δεν ήταν βαριά η ήττα, οι συνέπειες όμως ήταν μεγάλες.
Από τότε άρχισε η διαρροή. Όσοι δεν παραδινόταν σκοτωνόταν.

Ο Νίκος και η Αργυρώ Κοκοβλή στο πίσω κάθισμα αυτοκινήτου. Κινούνται σε αστική περιοχή.

[ON - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]
Θυμάμαι στους Κάμπους μια φορά το Γαλαθιανάκη το Γιώργη ένα νέο άνθρωπο. Τον συναντήσαμε και μας διηγούταν για τα κομμένα κεφάλια που είδε στα Χανιά.
Δεν άντεξε στο τέλος και τον πήραν τα κλάματα.

Σοκ είχε πάθει ο άνθρωπος και στο τέλος συμπληρώνει:
καλύτερα να μη σας γνώριζα.
Αυτό σήμαινε ότι περίμενε 1,2 5...10 μέρες να δει
και τα δικά μας κεφάλια καρφωμένα στα ξύλα.
Τέτοια ήταν η κατάσταση.

Βοσκός με την κατσούνα του περπατά με μεγάλες δρασκειλιές και άνεση σε βραχώδη περιοχή των Λευκών Ορέων. Χώνεται σε μια τρύπα.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] ο βοσκός που περπατά, φωτογραφίες των νέων αρχηγών
Από τη μάχη της Σαμαριάς γλύτωσαν περίπου 100 αντάρτες.
Ένα χρόνο μετά, και πριν το τέλος του Εμφυλίου στην υπόλοιπη Ελλάδα,
είχαν μείνει γύρω στους 40.
Διασκορπισμένοι και ακέφαλοι, κρύβονταν κυρίως στα Λευκά Όρη,
τις Μαδάρες, όπως τα αποκαλούν οι ντόπιοι.
Όταν μπόρεσαν να συγκεντρωθούν, τον Απρίλιο του '49,
τη θέση των σκοτωμένων αρχηγών,
παίρνουν η Βαγγελιώ Κλάδου και ο Νίκος Κοκοβλής.

Ο βοσκός μπαίνει σε μια μεγάλη σπηλιά, προχωρά και δείχνει ένα σημείο.

[ON – Βοσκός (ΜΑΝΩΛΗΣ ΔΗΜΟΤΑΚΗΣ)] νερό που στάζει σε ξύλινη αυτοσχέδια σκάφη
Από εδώ πάνω στάζει το νερό και έρχεται και μπαίνει εδώ στη σκάφη
και από εδώ ερχότανε οι αντάρτες και γεμίζανε τα παγούρια τους νερό
και πίνανε, που έχει σπηλιά και δεν τους έβλεπε κανείς.
Είναι καθαρό το νερό από εδώ...

Ένας άνδρας και μία γυναίκα επισκέπτονται τον Νίκο και την Αργυρώ Κοκοβλή στο σπίτι τους. Καλωσόρισμα και θερμοί εναγκαλισμοί.

[ON – ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ (Γιώργος Νικήτας)]
Σας τη χρωστάγαμε την επίσκεψη.
Ξέρεις κάποιος αγαπάνε τους ανθρώπους έστω κι αν δεν τους βλέπουν πολύ.
Σας αγαπήσαμε μέσα από το βιβλίο και μάλιστα ορισμένα πράγματα
είναι σαν να τα διάβασα χίλιες φορές και να τα έμαθα απ' έξω...

Ο Νίκος Κοκοβλής αφηγείται στον επισκέπτη. Κάθονται στο μεγάλο τραπέζι.

[ON - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]
Όλοι όσοι είχαν μείνει ήταν αποφασισμένοι.
Θες το γόητρο, θες η υπεράσπιση της υπόληψης σου,
θες η πίστη στο δίκιο του αγώνα σου μας είχαν ατσαλώσει ...
Όλοι ήταν πιστοί στον αγώνα.

Ο Γιάννης Λιονάκης στο τραπέζι της κουζίνας του σπιτιού του.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)] στο τραπέζι της κουζίνας του σπιτιού
Η απόφαση μου ήταν να μην παραδοθώ ποτέ.
Βαστούσα το όπλο, το είχα κολλημένο μαζί μου για να αμυνθώ μέχρι θανάτου.
Ε, από εκεί βρίσκεις λύσεις.
Έχω πέσει σε πολλές ενέδρες, όχι μια και δυο, σε πολλές.
Λοιπόν, αφού είσαι αποφασισμένος πια σκέφτεσαι
να βρεις ένα τρόπο να φύγεις. Αλλιώς θα πεθάνεις, τέλειωσε.

[ON - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]
Έφτανε να πας να παρουσιαστείς στις αρχές με το όπλο σου
και να πάψουν να σε διώκουν.
Δεν το κάναμε και κανένας δεν το έκανε από αυτούς

που είχανε μείνει γιατί το θεωρούσε άτιμο πράγμα,
το θεωρούσε ασυνέπεια, το θεωρούσε προσβολή για τον εαυτό του.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Τότε, ο Χρήστος ο Μπολούδης, σε αυτές τις συνθήκες μέσα,
σκότωσε τον πατέρα και το νονό του.
Και τον είχε ενημερώσει: του λέει πατέρα μην ξαναδεχτείς το νονό μου
και μην κάνετε απόπειρα γιατί εγώ δεν πρόκειται ποτέ να παρουσιαστώ.
Πήγε και τον βρήκε ξανά μέσα.
Είχαν παρουσιάσει πριν τον αδερφό του το μικρό
και έβγαλε το πιστόλι και τον σκότωσε.
Κακώς, δεν έπρεπε να τον σκοτώσει, όμως έγινε, μέσα σε αυτές τις συνθήκες.
Αυτό όμως, όσο κι αν φαίνεται παράδοξο,
δεν μπορεί να το καταλάβει σήμερα κανείς, εμείς το εκμεταλλευτήκαμε αυτό
και δεν τολμούσαν μετά και οι ίδιοι (οι αρχές) να τους πιέσουν.
Σου λέει θα τους σκοτώσουν.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Χτυπήσαμε ένα σπίτι και μας έδωσαν λίγο ψωμί και μια ρέγκα
τυλιγμένη σε ένα χαρτί εφημερίδας.
Την άλλη το μεσημέρι όταν τρώγαμε η Βαγγέλα η Κλάδου
παίρνει το λαδωμένο χαρτί και το κοιτάζει.
Το χαρτί που είχε τυλίξει τη ρέγκα το σπίτι που μας την έδωσε.
Και διαβάζει: οι συμμορίτες επιτέλους εδέχτηκαν την ήττα των και σταμάτησαν τον εμφύλιο.
Από ένα απόκομμα εφημερίδας πληροφορηθήκαμε ότι είχε σταματήσει (ο εμφύλιος)

Ο βοσκός - η κατσούνα του στον ώμο- περπατά με μεγάλες δρασκελιές και άνεση στη βραχώδη περιοχή. Απομακρύνεται. Σταματά.

[ΟΝ – Βοσκός (ΜΑΝΩΛΗΣ ΔΗΜΟΤΑΚΗΣ)]

Εξεκινούσε ο πατέρας μου ο Πέτρος ο Δημότης από τη Θυμιά
με το γάιδαρο φορτωμένο μαγειρέματα, σταφύλια, σύκα φρούτα,
ότι εύρισκε και έβγαινε πάνω τα Λιβαδερά, περνούσε τα Θυμόλακα
κι ερχόταν από εδώ και έβγαινε πάνω που είναι ένα άλλο μητάτο, τα Γιοφύρια.
Και μόλις τον έβλεπαν και περνούσε από εδώ το βράδυ
πήγαιναν και τον εύρισκαν στο μητάτο,
γιατί τη μέρα φυσικά δεν μπορούσαν να περπατήσουν.
Και κρύβονταν όλη μέρα και το βράδυ πήγαιναν και τον εύρισκαν.

Ο βοσκός φεύγει και χάνεται στις κορυφές της βραχώδους περιοχής.

04. Στις σπηλιές του Αποκόρωνα

Ο Γιάννης Λιονάκης όρθιος σε φουσκωτό σκάφος πλέει παράλληλα με την ακτή.

SUPER

Αποκόρωνα Ν. ΧΑΝΙΩΝ

Βουνά καταλήγουν στη θάλασσα και δημιουργούν ένα άγριο, γεμάτο βράχια, τοπίο.

Μεγάλες σπηλιές. Στο δαιδαλώδες εσωτερικό τους χέρια εξερευνούν και βρίσκουν μικροαντικείμενα.

[OFF - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Την 1η Ιουλίου 1948 περπάτησα μια ολόκληρη περιοχή
της επαρχίας του Αποκόρωνα και ήρθα εδώ στα γκρεμνά.

Πήγα σε ένα καταφύγιο ενός φίλου μου που είχε πιαστεί και βρήκα τα αποτοσίγαρα του και τα κάπνιζα. Από τότε εμπήκαμε στις σπηλιές, στις τρύπες, στο σκοτάδι. Δεν μπορούσαμε την ημέρα να κυκλοφορήσουμε και τότε σκέφτηκα ότι είναι δυνατόν να κάνουν μεγάλες εξορμήσεις που να μην μπορούμε να ζήσουμε.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)] όρθιος στην είσοδο μιας σπηλιάς, κάποιοι εξερευνούν στο εσωτερικό. Κι έπεσα στη θάλασσα και κολυμπώντας εξερεύνησα όλη την περιοχή και έμαθα πολλές σπηλιές που δεν τις ήξεραν ούτε οι χωριανοί ούτε κανείς άλλος εδώ στην περιοχή και τις χρησιμοποίησαμε τη δεδομένη στιγμή.

Σε ένα πατάρι, σε ύψος 15 μέτρα, που δεν μπορείς εύκολα να βγεις, βγήκα εγώ τότε και βρήκα ένα γιαταγάνι και ένα καρυοφύλλι και τα κόκαλα του ανθρώπου που του ανήκαν. Πολύ πιθανόν να ήταν από αγωνιστές της περασμένης εκατονταετίας που είχαν πολλά θύματα και πέθαιναν μέσα στις σπηλιές. Όταν ήταν κάποιος άρρωστος έπρεπε να έρθει εδώ που ήταν σίγουρο πως θα τη βγάλει ενώ αλλού δεν ήταν 100% σίγουρος.

Ο Γιάννης Λιονάκης όρθιος παρακολουθεί 2 άτομα. Προσπαθούν, με δυσκολία, να βγουν από την είσοδο της σπηλιάς.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]
Μπορεί να αρνηθεί κανείς ότι ο άνθρωπος κατάγεται από τον πίθηκο ?
Να το.
Άμα το βλέπεις βεβαιώνεσαι γι' αυτό..

Ο Γιάννης Λιονάκης, με τη βοήθεια της κατσούνας του, βαδίζει προς μια μεγάλη τρύπα (είσοδος σπηλιάς).

[OFF - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]
Σε αυτές τις σπηλιές ερχόταν το καταδιωκτικό, ένας τύπος μικρού πολεμικού και όπου δεν μπορούσαν να εξερευνήσουν έριχναν μέσα κανονιές και έριχναν και δηλητηριώδη αέρια τα οποία κατακάθιζαν για αρκετό καιρό μέσα και τα καθάριζε μετά η θάλασσα, το κύμα, ο αέρας ο δυνατός ...

Ο Γιάννης Λιονάκης όρθιος στην είσοδο της σπηλιάς.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]
Μετά το τέλος ιδιαίτερα του εμφυλίου πολέμου στην ηπειρωτική Ελλάδα το '49, όλοι οι στρατηγοί πέρασαν από εδώ και κάνανε μάθημα ποιος θα μας εξοντώσει με επιτυχία και έβαζαν προθεσμία άλλος 15, άλλος 20, άλλος 18 μέρες. Και τελικά δοκίμαζαν τις ικανότητες τους εδώ.

Και ο κόσμος έφτασε στο σημείο εδώ στο χωριό να παίρνει τέτοια μέτρα ώστε να μην μπορούν να μάθουν τίποτα. Γιατί η φλυαρία ήταν ένας προδότης. Και έλεγε τότε ο ένας: Ξέρεις? - Δεν ξέρω. Αυτή ήταν η απάντηση. Και οι κάτοικοι του χωριού, στα γουρνάκια που υπήρχαν στα αλώνια και στα χωράφια, έριχναν νερό για να περάσουμε εμείς τη νύχτα να το βρούμε να πιούμε. Ήξεραν ότι μας έπιαναν όλες τις στέρνες, δεν μπορούσαμε να πιούμε νερό.

Ο Γιάννης Λιονάκης και το συνεργείο επιβιβάζονται στο φουσκωτό σκάφος.

05. Στην κρυψώνα του Τρουλίτη

Πανοραμικό: ακτή με τις σπηλιές → θάλασσα.

Νεανικές φωτογραφίες του Νίκου και της Αργυρώς Κοκοβλή.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Γύρω στο '50 έχουν μείνει 14. Για να επιβιώσουν διασκορπίζονται.

Ο Νίκος και η Αργυρώ, από τις σπηλιές του Αποκόρωνα όπου κρύβονταν αρχικά, θα περάσουν με βάρκα απέναντι, στη χερσόνησο του Ακρωτηρίου.

Στόχος τους η ευκολότερη πρόσβαση στην πόλη των Χανίων και η ανασυγκρότηση των παράνομων κομματικών οργανώσεων.

Δρόμος χωριού. Ο Νίκος και η Αργυρώ Κοκοβλή, υποβασταζόμενοι, πλησιάζουν αργά.

Φωτογραφίες Αντώνη Ντουρουντάκη & Κυριάκου Στρατηγάκη.

Παιδιά που παίζουν σε μεγάλη πολυδαίδαλη αυλή.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Εδώ, με τη βοήθεια του Αντώνη Ντουρουντάκη, μετέπειτα ηγούμενου της Αγίας Τριάδας Ακρωτηρίου, θα καταφύγουν τελικά στον Κυριάκο Στρατηγάκη, έναν άγνωστό τους ντόπιο χωρικό.

Ο Κυριάκος με τη γυναίκα του Γεωργία και τα 3 ανήλικα παιδιά τους, ζουν στο χωριό Πλακούρες. Πρόσωπο απολύτου εμπιστοσύνης, από οικογένεια με συμμετοχή στους κρητικούς ξεσηκωμούς, θα δεχτεί να τους φιλοξενήσει για λίγες μέρες στο στάβλο του, τον Τρουλίτη.

Χαμηλός πέτρινος μαντρότοιχος. Στο βάθος ένα παλιό χωριάτικο σπίτι. Ο Νίκος και η Αργυρώ Κοκοβλή, έχουν σταματήσει μπροστά.

[ON - ΝΙΚΟΣ & ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ] διάλογος

- Έλα πάμε στον Τρουλίτη. (Αργυρώ)
- Να ο Τρουλίτης. (Νίκος)

SUPER

Ο Τρουλίτης, ο στάβλος της οικογένειας Στρατηγάκη όπου κρύβονταν για 12 χρόνια ο Νίκος και η Αργυρώ

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ο στάβλος και ο γειτονικός βόθρος, θα μετατραπούν από τον Κυριάκο και τη Γεωργία σε απρόσιτη κρυψώνα και οι λίγες μέρες φιλοξενίας θα γίνουν 12 χρόνια, σε συνθήκες τρομακτικής δυσκολίας και κινδύνων.

Ο Νίκος και η Αργυρώ Κοκοβλή, προχωρούν προς την είσοδο του σπιτιού.

[ON - ΝΙΚΟΣ & ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ] διάλογος

- Εδώ ήταν ο κοπρόλακος που είχε ο Κυριάκος, θυμάσαι;
Το παράθυρο .. η πόρτα (Αργυρώ)
- Σανό έχει; (Νίκος)

Ο Νίκος και η Αργυρώ Κοκοβλή ξεναγούν στο εσωτερικό του Τρουλίτη.

[ON - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Εμάς ο χώρος μας ήταν τούτος
Βαρέλια ψηλά τόσο τόσο ήταν το ύψος των βαρελιών (δείχνει) ...
Κι εμείς καθόμασταν πίσω από τα βαρέλια σε σκαμνάκια.

Τα σακιά και οι παλέτσες που μάζευε τις ελιές ήταν πάνω στα βαρέλια,
ήταν ακατάστατα τοποθετημένα πέρα πώδε
κι εδώ φυσικά αράχνες κρέμονταν μέχρι κάτω.
Έδειχνε ότι είναι ακατοίκητο, ότι ζούνε μόνο ζώα μέσα.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)] δείχνει ένα σημείο

- Η θυρίδα του καταφυγίου είναι από εκεί.

- Ο βόθρος δηλαδή ήταν από εκεί μέσα (Αργυρώ)

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)] μετακινείτε στο εσωτερικό του σπιτιού

Εδώ ήταν δεμένες οι κατσίκες, τους είχε ο Κυριάκος ταΐστρες,
και εκεί ο γάιδαρος, ο Μακ Άρθουρ.

Όταν θέλαμε να κάνουμε την ανάγκη μας πηγαίναμε πίσω,
πίσω εκεί που ήταν ο γάιδαρος ..

Ήταν εδώ οι κοπριές με τα άχυρα ανακατεμένες ...

Το βράδυ με το φτυάρι τα έβγαζε έξω στον κοπρόλακο

και φυσικά με χίλιους κινδύνους, χίλιες σκέψεις,

μήπως έχουν ενέδρα, μήπως τον δουν και τα έβγαζε έξω..

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)] στην εξωτερική σκάλα του σπιτιού ανοίγει ένα παράθυρο.

Και από εδώ κοιτάζαμε έξω το δρόμο,

πολλές φορές βλέπαμε ανθρώπους, όλους τους Πλακουρίτες τους ξέραμε.

Τα Σαββατοκύριακα και τα καλοκαίρια, ερχόταν εδώ όλοι και τους ξέραμε όλους βέβαια.

Αυτοί δεν ξέρανε πως εδώ είναι άνθρωποι, αλλά εμείς τους βλέπαμε από μέσα.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)] ξανά στο εσωτερικό του σπιτιού

Αυτός ήταν ο Τρουλίτης. Αν μπορεί να το διανοηθεί άνθρωπος

πως εδώ μπορούν να ζήσουν άνθρωποι 12 χρόνια, όχι συνέχεια,

αλλά να ο Νίκος σπάνια έβγαινε από εδώ γιατί ήταν γνωστός στην πόλη

και δεν έβγαινε πολύ. Εγώ περισσότερο, πήγαινα και σε κάποια άλλα μέρη.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)] στο εσωτερικό του σπιτιού

Το παράθυρο αυτό δεν άνοιγε ποτέ. Πώς αντέξαμε 12 χρόνια εδώ μέσα.

Σκέψου να σκοτεινιάζει μόλις σκοτεινιάζει το φως της μέρας

και μέχρι το ξημέρωμα να είσαι τυλιγμένος μέσα στις παλέτσες

για να μην κρυώνεις. Χρειάζεται πραγματικά ψυχική δύναμη ..

**Σπίτι οικογένειας Κοκοβλή. Ο Νίκος και η Αργυρώ με ένα φίλο τους (Χρήστος Παπουτσάκης)
κάθονται στο μεγάλο τραπέζι και συζητούν.**

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Εμείς τη ζωή μας την οφείλουμε σε αυτούς τους ανθρώπους,

σε ανθρώπους τέτοιους δηλαδή όπως τον Κυριάκο.

Και αυτοί οι άνθρωποι μας εκτιμούσαν βέβαια και σαν ανθρώπους

αλλά προπαντός είχαν αυτό το όραμα: πίστευαν πως προσφέρουν

γιατί πίστευαν σε μια κοινωνία ανθρώπινη, δίκαιη κλπ.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

- Πώς έγινε κι εσείς σμίξατε και τότε σμίξατε; (ερώτηση φίλου)

Η σχέση αυτή αναπτύχθηκε μετά τον τερματισμό του εμφυλίου.

Δηλαδή από πριν υπήρχε μια συμπάθεια όπως και στο Γιάννη με την Παγώνα

και σε εμένα με το Νίκο αλλά τότε πραγματικά ήταν τόσο αυστηρά

αλλά και οι συνθήκες δεν σε άφηναν να σκεφτείς το προσωπικό σου

να σκεφτείς δηλαδή να δημιουργήσεις μια σχέση. Δεν σε άφηναν.

Από τη στιγμή που εμείς πήγαμε στον Τρουλίτη δώσαμε την υπόσχεση

πως θα γίνουμε ζευγάρι αλλά όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Είχε τελειώσει ο ένοπλος αγώνας...

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Ήμασταν τόσο πολύ επηρεασμένοι από αυτήν την κατάσταση

που όταν ο Κυριάκος ερχόταν και έμπαινε μέσα στον Τρουλίτη

εμείς έπρεπε να έχουμε σηκωθεί από τα τσουβάλια

και από τις παλέτσες και να στέκουμε ...

- Ποτέ ο Κυριάκος δεν μας είπε, είστε ζευγάρι ... (Αργυρώ)
- Ο Κυριάκος καταλάβαινε και ήξερε, το αφήσαμε να εννοηθεί (Νίκος)
- Όχι δεν το αφήσαμε ποτέ να εννοηθεί. (Αργυρώ) ..
- Μα δεν απαγορευόταν πια, ο ένοπλος αγώνας είχε σταματήσει. (Νίκος)

06. Η κρυψώνα στα Παλιά Ρούματα

Ορεινό τοπίο με διάσπαρτα άσπρα σπίτια. Φωτογραφία οπλισμένου αντάρτη (Σταμάτης Μαριόλης). Κάποιος (Ιάκωβος Μπιτζανάκης) ανηφορίζει σε πλαγιά γεμάτη ελιές.

SUPER

Παλιά Ρούματα

επαρχία Κισάμου, Ν. ΧΑΝΙΩΝ

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ο Σταμάτης Μαριόλης θα καταφύγει στα Παλιά Ρούματα.

Μανιάτικης καταγωγής, υπηρετούσε τη θητεία του, το '47, στο αεροδρόμιο του Μάλεμε.

Την ίδια περίοδο, μια ομάδα ανταρτών ήρθαν και κατέλαβαν το αεροδρόμιο.

Ο Σταμάτης, ως μέλος του Κόμματος, τους βοήθησε αποφασιστικά από μέσα.

Πήραν μεγάλες ποσότητες όπλων και πυρομαχικών και έφυγαν αναίμακτα.

Έκτοτε ο Σταμάτης παρέμεινε με τους αντάρτες, επέζησε και ήταν ένας από τους 6 που διέφυγαν στην Ιταλία το '62.

Το πρόσωπο δείχνει μια τρύπα στο έδαφος:

[ON/OFF - ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΤΖΑΝΑΚΗΣ (συναγωνιστής)] πλάνο του ελαιώνα και της περιοχής

Αυτό εδώ ήταν το 2ο καταφύγιο που είχε φτιάξει ο φουκαράς ο μπάρμπαρς μου

για αυτή τη δουλειά εδώ. Το άλλο ήταν πιο πάνω, αλλά εγκαταλείφθηκε,

για να είναι πιο κοντά στο σπίτι και για να είναι και η πρόσβαση πιο ομαλή.

Έγινε αυτή η κοψιά σε αυτό το μέρος, περίπου 5 τετραγωνικά,

και μπορούσαν άνετα να μπουν 4 άτομα.

Όλο το μόνιμο αντάρτικο που ήταν την εποχή εκείνη πέρασε από εδώ.

Η επιλογή αυτού του σημείου έγινε για 2 λόγους: 1ο διότι είχαμε μια άμεση ορατότητα προς το δρόμο, γιατί ουσιαστικά κάθε κίνηση προς το χωριό Ρούματα θα ήταν από εδώ ορατή

και 2ο ήταν το μέρος που έχει μια ομοιομορφία γύρω, γύρω,

με πολλούς τροχάλους, και μια κίνηση που θα φαινόταν

δεν μπορούσες να προσδιορίσεις με ακρίβεια από ποιο σημείο προερχόταν.

Ο Ιάκωβος Μπιτζανάκης κατευθύνεται σε ένα σπίτι του χωριού.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] διαδρομή Ιάκωβου, νεανική φωτογραφία του Ιάκωβου

Ο Ιάκωβος Μπιτζανάκης που το '48 είχαν δολοφονήσει τον πατέρα του

οι παρακρατικοί έφτιαξε χωριστό καταφύγιο στο σπίτι τους για τον Σταμάτη.

Ο Ιάκωβος κάθεται σε τραπέζι στην αυλή του σπιτιού.

[ON - ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΤΖΑΝΑΚΗΣ (συναγωνιστής)]

Ουσιαστικά ο Σταμάτης εδώ, πέρασε το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, μετά την ολοκληρωτική κατάρρευση του αντάρτικου.

Το ορμητήριο του ήταν εδώ τα Ρούματα.

Στα οποία είχε μια φοβερή αποδοχή. Τον θεωρούσαν άνθρωπο,

συγγενικό πρόσωπο του χωριού. Σε όποιο σπίτι και αν πήγαινε,

μιλάμε σε ένα ποσοστό 70..80% είχε την αμέριστη

βοήθεια και συμπαράσταση. Την αμέριστη, απόλυτα.

07. Η ζωή στις σπηλιές

Ο Γιάννης Λιονάκης στο φουσκωτό σκάφος. Κινείται παράλληλα, σε γεμάτο βράχια, άγριο τοπίο με σπηλιές. Δεσπόζει ένας μεγάλος βράχος, ίσως και 50μ. ύψους. Τον πλησιάζουν και αρχίζουν να φαίνονται δυο μεγάλες μαύρες τρύπες.

Ο Γιάννης ξεναγεί και καθοδηγεί.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

- Ανοιχτά, ανοιχτά, ανοιχτά.

Λοιπόν αυτός είναι ο Ανυφαντής. Από αυτό το γκρεμνό, εκεί σε αυτό το ύψος πηγαίναμε και μπαίνει στην πάνω τρύπα. Περίπου 15...17 μέτρα ήταν.

Από αυτή την παραθύρα πήγαιναν άγριες κατσίκες και όταν ήταν μέσα ήμασταν σίγουροι πως δεν είναι κανείς. Μόλις έβλεπαν κίνδυνο αυτές έφευγαν.

- Μόνο από εκεί βγαίνει. εκεί περίπου που είναι ένα μικρό σπηλιαράκι. Εκεί είναι ένα μικρό βραχάκι από το οποίο μπορούμε να βγούμε.

Αποβιβάζονται εκεί που τους υποδεικνύει ο Γιάννης. Αρχίζει να σκαρφαλώνει μόνος του με τη βοήθεια της κατσούνας. Το συνεργείο προσπαθεί μάταια να τον βοηθήσει. Δεν τους χρειάζεται.

Στέκεται όρθιος μπροστά στην είσοδο μιας μεγάλης σπηλιάς.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Εδώ είναι μια σπηλιά που ο κόσμος τη λέει Ανυφαντή επειδή φαίνεται τον καιρό της τουρκοκρατίας είχαν κατέβει γυναικόπαιδα εδώ και είχαν φέρει και αργαλειά και ύφαιναν κ.ά.

Εμείς τη χρησιμοποιήσαμε με άλλο τρόπο.

Εδώ φτιάξαμε μέσα, διότι οι συνθήκες ήταν τελείως διαφορετικές, τεχνητά καταφύγια που δεν το ήξερε η ασφάλεια και η αστυνομία.

Ένα από αυτά είναι αυτό που είναι εδώ στο βάθος...

Ο Γιάννης όρθιος στην είσοδο της σπηλιάς αφηγείται και παράλληλα καθοδηγεί το συνεργείο στο εσωτερικό της σπηλιάς.

Κινηματογραφεί τα υπολείμματά τους. Κουκέτες, καρέκλες, κουζινικά κ.ά.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)] εναλλαγές με πλάνα από το εσωτερικό του καταφυγίου

Αυτό ήταν το κύριο τεχνητό καταφύγιο σε αυτή τη σπηλιά.

Αυτό ήταν σαν μόνιμη κατοικία. Τη βγάλαμε εδώ χρόνια.

Όποιος μπει μέσα και κοιτάξει θα δει.

Έχουμε κλείσει από πάνω με κορμούς δένδρων που τους κουβαλήσαμε ...

Ο μηχανικός ήμουν εγώ, η ιδέα ήταν δική μου, ο κατασκευαστής ήταν ο Μπλαζής ...

Έμεναν συνεχώς 6...7 άτομα.

Ήμασταν πολλές φορές μέσα και οι χωροφύλακες ήταν μέσα στη σπηλιά, πάνω, δίπλα, δεξιά, αριστερά, δεν μας πειράζανε γιατί δεν το ξέρανε από τη μια και από την άλλη φοβόταν να ερευνήσουν.

Έτσι τη βγάξαμε κι εμείς και την έβγαζαν και αυτοί φυσικά.

Διάλογος του Γιάννη με τους μέσα.

- Το κρεβάτι υπάρχει εκεί ?

- Υπάρχει, όλα είναι τη θέση τους, μην ανησυχείς καθόλου.
- Είναι έτοιμο να πέσει ?
- Ναι αυτό είναι επικίνδυνο, μπορεί να σαπίσανε, είναι πολλά χρόνια ...
- Οι πέτρες δεν είναι και πολύ καλά ...

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)] εναλλαγές με φωτογραφίες του Γιάννη και της Κατερίνας
Μέσα είχαμε γραφομηχανή, είχαμε πολύγραφο ...

Βασικά τον εκδοτικό μηχανισμό τον δούλεψε η Κατερίνα
με τη δική μου βοήθεια., για πολλά χρόνια.

Και θυμάμαι ένα πράγμα: όταν φεύγαμε από εδώ και η Κατερίνα έμενε μόνη,
σκεφτόμουν πολλές φορές στο δρόμο,
αν πέσουμε σε ενέδρα και μας σκοτώσουν η Κατερίνα
θα πεθάνει με το χειρότερο των θανάτων, από πείνα και δίψα.
Δεν μπορούσε να βγει έξω, ούτε ήξερε κολύμπι ...

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Η Κατερίνα ήταν η κατοπινή γυναίκα μου.

Ήταν γιατρός παθολόγος και καρδιολόγος και καλή γιατρός.
Είχε πάρει παθολόγου (ειδικότητα) πήρε και καρδιολόγου.

[ΟΦΦ – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] φωτογραφίες του Γιάννη και της Κατερίνας

Η Παγώνα, μικρότερη αδερφή του Νίκου Κοκοβλή,
ήταν στέλεχος της ΕΠΟΝ στην Κατοχή.

Βγήκε στην παρανομία και ανέβηκε στο βουνό πριν από αυτόν.
Όλοι την ήξεραν ως Κατερίνα, το ψευδώνυμο της στο βουνό
και τη θαύμαζαν για την επιμονή στους στόχους της.

Ο Γιάννης με τη βοήθεια του συνεργείου προσπαθεί να χωθεί σε μία τρύπα.

– Σιγά, σιγά

- Εντάξει, πέρασα

Μέλη του συνεργείου βγάζουν τον Γιάννη από μια άλλη τρύπα.

Όρθιος παρατηρεί μεγάλο πλάτωμα που ανέβηκαν.

Είναι ο πάνω όροφος της προηγούμενης σπηλιάς με πολλούς βράχους και τρύπες.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Ξέρεις τα λέει μια παροιμία: φάε χοντρή μπουκιά και χοντρή κουβέντα μην πεις.

Όταν ερχόμουν απ' έξω και ήμουν φορτωμένος, έβγαινα από αυτόν το βράχο.

Κατέβαινα και ερχόμουν από εδώ (δείχνει) και εδώ πεδούσα.

Και η Κατερίνα δεν μπορούσε να περάσει, οι γυναίκες έχουν δυσκολίες
και λέω όταν θα ψοφώ θα περνώ.

Κι όμως είδες, προτού ψοφήσω δεν περνώ, εύκολα δεν περνώ

Ο Γιάννης, στην άκρη μιας μεγάλης τρύπας, δείχνει κάτω τον γκρεμό.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

- Ξέρεις Από τον γκρεμό, από εδώ, ερχόμουν εγώ.

- Από εδώ, γύρω, γύρω;

- Ναι, φορτωμένος 40 οκάδες πολλές φορές, τα τουφέκια,
τα μαχαίρια, τα πιστόλια, ότι είχαμε ...

Όπως μπαίναμε μέσα, ο τελευταίος κρατούσε στην πλάτη του ένα ασκί
όταν ήταν χειμώνας και είχε νερό και βαστούσε και ένα κουρέλι
και έσβηνε τα ίχνη μας. Και είχαμε κι ένα το μπετόνι, με μια πετονιά
και το πετούσαμε κάτω στη θάλασσα, το γεμίζαμε θάλασσα,
όταν δεν είχαμε ασκί, βρέχαμε το κουρέλι και καθαρίζαμε.

Η Κατερίνα, η Αργυρώ, η Κλάδου περνούσαν αυτές από εδώ.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Εδώ, σε αυτό το σημείο, γινόταν η διανομή του φαγητού κάθε βράδυ.
Εκεί που σας έδειξα στη σπηλιά, εκεί το έψηναν,
ερχόταν εδώ (το φαί) και ερχόταν όλες οι ομαδούλες και παίρνανε το ανάλογο τους.
Ανάλογα με τον αριθμό των μελών που είχανε παίρνανε φαγητό και φεύγανε πίσω.
Αυτό γινότανε, εδώ σε αυτό το σημείο.

08. Το σπίτι της Αθηνάς στον Άι Γιάννη

Τα Χανιά από ψηλά. Το λιμάνι και ο φάρος. (Zoom in)

Η Αργυρώ Κοκοβλή στον Τρουλίτη. Το σπίτι που κρύβονταν με τον Νίκο Κοκοβλή για 12 χρόνια:

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Την πρώτη φορά που περπάτησα στην πόλη πόσο δύσκολο ήταν,
γιατί εμείς βλέπετε περπατούσαμε στα βουνά.
Και όχι μόνο η περπατησία αλλά είχες και την αίσθηση
πως κάποιος θα σε δει, θα σε αναγνωρίσει. Ήταν πολύ δύσκολο.
Ύστερα βέβαια προσαρμόστηκα, και κατέβαινα πιο ελεύθερα

**Δημοτικός Κήπος Χανίων. Η Αργυρώ Κοκοβλή υποδέχεται μια φίλη της (Αθηνά Τσαγκαράκη).
Θερμός εναγκαλισμός. Κατευθύνονται προς την έξοδο του Κήπου.**

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Η Αθηνά Τσαγκαράκη, τη δεκαετία του '50, ζει στα Χανιά.
Ο αδερφός της Δημήτρης, (αντάρτης), σκοτώθηκε μαζί με τη Βαγγελιώ Κλάδου,
το '49, από απόσπασμα χωροφυλακής, σε μια σπηλιά των Λευκών Ορέων.
Δίπλα τους, την ίδια ώρα, ήταν ο Νίκος και η Αργυρώ, που τελικά γλύτωσαν.
Τα κεφάλια της Βαγγελιώς και του Δημήτρη τα έκοψαν
και τα εξέθεσαν σε κοινή θέα, στην περιοχή του Κλαδισού.

Η Αθηνά και η Αργυρώ, φανερά συγκινημένες, στο πίσω κάθισμα ενός ταξί.

[ΟΝ – ΑΘΗΝΑ ΤΣΑΓΚΑΡΑΚΗ (συναγωνίστρια)]

Εζήτησα χαρτί κοινωνικών φρονημάτων και δεν μου έδιναν να πάω ούτε νοσοκόμα.
Α ! πως τα ξεχάσανε όλα αυτά ο κόσμος ...

Η Αθηνά και η Αργυρώ πιασμένες χέρι, χέρι, περπατούν σε μια γειτονιά των Χανίων. Κάτι ψάχνουν.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Όταν η Αργυρώ άρχισε να κατεβαίνει από τον Τρουλίτη στην πόλη,
η Αθηνά ήταν ο πρώτος άνθρωπος που απευθύνθηκε.

[ΟΝ – ΑΘΗΝΑ & ΑΡΓΥΡΩ]

- Αλλά και το σπίτι σου δεν θα έχει αλλάξει. (Αργυρώ)
- Νομίζω τούτο είναι. (Αθηνά)

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Τη φιλοξένησε πρόθυμα στο δωμάτιο που νοίκιαζε
και στη συνέχεια βοήθησε αποφασιστικά τους παράνομους, σε κάθε τους ανάγκη.

[ΟΝ – ΑΘΗΝΑ & ΑΡΓΥΡΩ]

- Να τα 2 σκαλάκια, μα δεν ήταν έτσι ... (Αθηνά)
- Ήταν 3..4 σκαλάκια ... (Αργυρώ)

- Αυτό πρέπει να είναι .. (Αργυρώ)
- Όχι, όχι τούτο είναι (αμφιβολίες) (Αθηνά)

Πλησιάζουν μια πόρτα, χτυπούν και ανοίγει μια μαυροφορεμένη γυναίκα (παπαδιά). Αμέσως αλληλοαναγνωρίζονται με την Αθηνά. Χαιρετιούνται εγκάρδια.

[ΟΝ - ΑΘΗΝΑ & παπαδιά & ΑΡΓΥΡΩ]

- Μια φορά έμενα εδώ και λέω να πάω να το δω το σπίτι μου. ... (Αθηνά)
Αγάπη μου.
- Αθηνά μου. (παπαδιά)
- Ήθελα να δω το δωμάτιο που έμενα, μα το αλλάξατε .. (Αθηνά)
- Όχι το άλλο είναι ... (παπαδιά)
- Το δίπλα είναι; (Αθηνά)
- Ναι Αθηνά, το άλλο είναι. (παπαδιά)
- Ελάτε, ελάτε .. τα παιδιά σου είναι; .. (παπαδιά)
- Όχι δεν είναι τα παιδιά μου ... (Αθηνά)
- Ελάτε μέσα (επιμένει) ... (παπαδιά)
- Έλα να μου δείξεις το άλλο, εκεί που έμενα θέλω να πάω. (Αθηνά)
- Δεν το έχω εγώ Αθηνά μου, το πήρανε ... (παπαδιά)
- Ποιος το έχει ... (Αθηνά)
- Η κόρη μου ... (παπαδιά)

Οι 3 γυναίκες συζητούν στην κουζίνα του σπιτιού.

[ΟΝ - ΑΘΗΝΑ & παπαδιά & ΑΡΓΥΡΩ]

- Ειρηνάκης λεγόταν ο αδερφός σου. Αργυρώ τον θυμάσαι; (Αθηνά)
- Ο Ειρηνάκης ήταν αδερφός σας; (Αργυρώ)
Μου φαίνεται πως σκοτώθηκε στη μάχη στη Ραμνή ...
στο Παχύ Αρμί μαζί με τον Τσατσαρωνάκη ... ήταν από τους πρώτους νεκρούς
- Αλλά ήταν ο μπαμπάς της ενωμοτάρχης στη χωροφυλακή, και είχε μαλώσει και με το γιο του. (Αθηνά)
- Δεν ήταν μαλωμένοι, Αθηνά μου, παρά του λέγε μην πας παιδί μου στο βουνό, μην πας. (παπαδιά)
Κι αφού θέλεις να πας και να πιάσεις τουφέκι πήγαινε
στη χωροφυλακή που αν το έχει η τύχη σου και σκοτωθείς
μη σκοτωθείς στο βουνό να κοπρίσεις καμιάν αστυβίδα.
Άμε στη χωροφυλακή που αν το έχει η τύχη σου και σκοτωθείς,
να πάρουν οι αδερφές σου μια σύνταξη,
να βάζουν ένα φουστανάκι και να σε συγχωρούν. (παπαδιά)
- Όχι ότι είχαν μαλώσει Αθηνά μου, αλλά είχε δημιουργηθεί το κομματικό πάθος.
Γονείς, παιδιά, αδέρφια τότε ... (παπαδιά)
- Δεν ήθελε απλώς να πάρει τουφέκι, αλλά ήθελε να πολεμήσει για κάτι άλλο,
για μια κοινωνία άλλη, γι' αυτό ακριβώς. (Αργυρώ)

Οι 3 γυναίκες μπροστά στην πόρτα του διπλανού σπιτιού.

Τους ανοίγει η κόρη της παπαδιάς.

[ΟΝ - ΑΘΗΝΑ & παπαδιά & ΑΡΓΥΡΩ]

- Γεια σας (κόρη παπαδιάς)
- Η Αθηνούλα είναι που έμενε κάποτε εδώ στο σπίτι. (παπαδιά)
- Τι κάνεις (την θυμήθηκε). (κόρη παπαδιάς)
- Δεν μπαίνουμε μέσα, αυτό έχει αλλάξει τελείως.

Ο Ιάκωβος Μπιτζανάκης κάθεται στην αυλή του σπιτιού του.

[ΟΝ - ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΤΖΑΝΑΚΗΣ (συναγωνιστής)]

Ουσιαστικά Ο Σταμάτης δεν ήταν από τους ανθρώπους που αρκούσαν να βγάλει ένα φυλλάδιο, να το δώσει σε εμένα να το κινήσω και φτάνει μέχρι εκεί. Δεν ήταν έτσι. Έπρεπε και προσωπικά να επικοινωνεί με τον κόσμο. Δηλαδή δεν αρκέστηκε να μπει σε μια κρυψώνα, να είναι ασφαλής εκεί, και από εκεί και πέρα εντάξει. Δεν ήταν έτσι τα πράγματα. Είχε μια άμεση επαφή με τον κόσμο.

Δεν έμενε μόνο εδώ, μη νομίζεις πως έμενε μόνο εδώ, έμενε στα περισσότερα σπίτια του χωριού. Τότε το χωριό μας είχε πάνω από 200... 220 οικογένειες.

Πήγε ένα βράδυ και καθόταν εκεί στου Μαρκουλάκη το σπίτι. Μάλιστα ήταν και μια πορτοκαλιά και καθόταν κάτω από την πορτοκαλιά με ένα τραπέζι και πίνανε και κανένα ποτήρι. Εκεί που καθότανε βλέπουνε το απόσπασμα να κάνει έφοδο για να δει τι γίνεται. Υποψιαζόταν ότι ίσως να έχουν κάποια επαφή και δεν έπεφταν βέβαια έξω. Σε αυτή τη φάση βέβαια πάγωσαν όλοι. Η γυναίκα του, η οποία ήταν πολύ έξυπνη, τους απασχόλησε λίγο, τι κάνετε βρε παιδιά κλπ, κοίταξε δηλαδή να δώσει ένα χρόνο στην περίπτωση μέχρι να δουν τι θα γίνει. Πράγματι σε αυτή την κρίσιμη στιγμή δεν του έμενε τίποτα άλλο, γαντζώνει στην πορτοκαλιά και ανεβαίνει πάνω.

Το λάθος ήταν ότι έπρεπε να είχε τραβηχτεί από εκείνο το σημείο ο Μαρκουλάκης, ενώ αυτός πάγωσε και παρέμεινε εκεί. Έτσι πήγαν οι άλλοι και κάθισαν εκεί και αυτός ήταν από πάνω. Αυτό ήταν το τρομακτικό. Κατάλαβε λίγο μετά ο Μαρκουλάκης και τους τράβηξε λίγο πιο πέρα, γιατί είχαν αρχίσει να κάνουν και κάποια έρευνα, και τους τράβηξε από το σημείο εκείνο αλλά αυτός είχε πάθει καζούρα.

10. Ο φόβος

Ο Νίκος Κοκοβλής κάθεται στο εσωτερικό του Τρουλίτη.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Ο Βραχνός ο στρατηγός το '54 λέει: "μεταβαίνω εις την Κρήτην δια να εξοντώσω τους 12 εκεί εναπομείναντες κομμουνιστοσυμμορίες" ...

Ο Γιάννης Λιονάκης κάθεται στο τραπέζι του σπιτιού του.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)] δημοσιεύματα εφημερίδων, στενά δρομάκια με τροχάλους Θυμάμαι εδώ, τότε που μας είχαν στριμώσει πολύ, υπήρχε μια περίοδος που ήταν σαν να πούμε του Ιμπραήμ η περίοδος στην Πελοπόννησο... Θυμάμαι μια εξόρμηση, 5.000 έφυγαν, και βρήκανε μόνο πατιές και υποψιάστηκαν πως ήταν δικές μας γιατί ήταν με λάστιχα. Έβαζε ζήτημα το ΝΑΤΟ οπωσδήποτε να μας εξοντώσουν από την Κρήτη και ο Βραχνός συγκρότησε αποσπάσματα από 500 χωροφύλακες το απόσπασμα ...

Στην είσοδο της σπηλιάς, ο Γιάννης Λιονάκης δείχνει διάφορα σημεία και αφηγείται. Πλάνα από το εσωτερικό της μεγάλης σπηλιάς του Αнуφαντή.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Έρχεται ένας αξιωματικός της χωροφυλακής πάνω,
ήρθαν από τη στεριά αυτοί, και στέκεται πάνω εκεί στα βράχια
και από κάτω είχαν βγει από τη θάλασσα άλλοι
και τους λέει δυνατά: όπου βρείτε πέτρες επιτήδεια βαλμένες να με ενημερώσετε.
Εγώ στέκομαι εκεί στο βάθος, πίσω από τον βράχο και βαστώ το αυτόματο
Και εκεί μπροστά ήταν μια μαρμάρινη πέτρα, θα σας τη δείξω, περίπου τόση, μισό τετραγωνικό.
Και χτυπούσε τα άρβυλα του δεξιά και αριστερά
αλλά μπροστά δεν πήγαινε ούτε ένα πόντο ...
Ναι καπετάνιε και πήγαινε δεξιά κι αριστερά και δεν προχωρούσε μέσα γιατί φοβόταν.

Ο Νίκος Κοκοβλή κάθεται στο εσωτερικό του Τρουλίτη.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Ήταν ένας βοσκός ο Κουτουλοζαχάρης, τον συνέλαβαν,
τον βασάνισαν και του έβγαλαν τρίχα, τρίχα τα μουστάκια,
είχε ένα ωραίο μουστάκι και του το έβγαλαν τρίχα, τρίχα,
τον βασάνισαν αλλά δεν έβγαλε λέξη από το στόμα του.
Τον είχαν υπόδικο κάπου 6 μήνες.

Όταν τον άφησαν, γιατί δεν είχαν στοιχεία και πήγε στο χωριό
η πρώτη του δουλειά ήταν να πάει στο καφενείο.
Εκεί στο καφενείο τον αγκάλιαζαν και τον φιλούσαν όλοι "μπράβο Ζαχάρη".
Ο επικεφαλής των δεξιών του χωριού του λέει "Ζαχάρη
δεν ξέρω αν τροφοδότησες τους συμμορίτες αλλά σε θαυμάζω, είσαι άντρας".
Όταν γύρισε ο Ζαχάρης στο σπίτι του που είχε χάσει το βιός του,
τα πρόβατα κλπ. λέει στα παιδιά του "τώρα καταλαβαίνω πως είμαι άνθρωπος".

11. Η ζωή στον Τρουλίτη – Τα παιδιά του Κυριάκου

Τρουλίτης. Παιδιά παίζουν μπροστά στην είσοδο.

Η Αργυρώ στο εσωτερικό, πίσω από το παράθυρο, αφηγείται.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Το καλοκαίρι συνήθως έβγαιναν εδώ τα Πλακουριτάκια και ξεκουράζονταν.
Ιδίως τα απογεύματα που έκανε σκιά κάθιζαν στη σκάλα κοριτσάκια
και έπλεκαν και κουβέντιαζαν και έλεγαν τα δικά τους κι εμείς τα ακούγαμε.
Ούτε την αναπνοή σου τότε δεν έπρεπε να πάρεις
γιατί υπήρχε κίνδυνος να κάνουν έτσι και να σε δουν.
Βλέπετε πόσο κοντινή είναι η απόσταση.

Το πρωί ερχόταν ο Κυριάκος και μας έφερνε καφέ.
Τον καφέ τον είχε μέσα σε ένα καλάθι, από πάνω είχε χόρτα
τάχα μου ότι πάει στα κουνέλια.

Χέρι μεταφέρει ένα καλάθι με χόρτα. Πηγαίνει προς την είσοδο του Τρουλίτη. Ανάμεσα στα χόρτα 2, μισοκρυμμένοι, καφέδες.

Ένα κοριτσάκι παρακολουθεί με έκπληξη και ψελλίζει:

- Μπα, και τα κουνέλια πίνουν καφέ;

Στο εσωτερικό του Τρουλίτη η Αργυρώ συζητά με δύο γυναίκες. Είναι η Μαρίκα και η Ελένη, κόρες του Κυριάκου Στρατηγάκη που τους έκρυβε στον Τρουλίτη.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

- Τότε που η Μαρίκα ακολούθησε τον πατέρα της και ήρθε εδώ

[ΟΝ – ΜΑΡΙΚΑ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ]

- Ναι, τότε που ήρθα εδώ, και που τους είδα από αυτό το παραθυράκι.
Σκύβω από εκεί, κολλάω το πρόσωπο μου, και προλαβαίνω και βλέπω 2 φιγούρες
οι οποίες όμως αμέσως κάθισαν κάτω και κρύφτηκαν

SUPER

Μαρίκα Στρατηγάκη

κόρη οικογ. Κυριάκου Στρατηγάκη

**Νέο πρόσωπο στο εσωτερικό σπιτιού: ο Χαρίλαος Στρατηγάκης, γιος του Κυριάκου.
Πίσω του φωτογραφία του Κυριάκου.**

[ΟΝ – ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ]

Ήταν κλειστά από μέσα και δεν μπορούσα να μπω.

Γιατί δεν μπορώ να μπω; (Εύρισκαν) δικαιολογία στη δικαιολογία.

Μετά το σκέφτηκαν και αυτοί, σου λέει παιδί είναι, κάπου μπορεί να πει κάτι
και πήρε την απόφαση ο πατέρας μου να μου το πει .

SUPER

Χαρίλαος Στρατηγάκης

γιός οικογ. Κυριάκου Στρατηγάκη

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Ο Χαρίλαος τότε που τον είδαμε εμείς ήταν 16 ..17 χρονών.

[ΟΝ – ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ]

Ήταν κλειστά από μέσα και δεν μπορούσα να μπω.

[ΟΝ - ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ] οικογενειακές φωτογραφίες

Ήταν μια ευχαρίστηση για εμένα, και υπερηφάνεια μπορώ να πω
ότι ο παππούς μου πολέμησε κατά των Τούρκων.

Και για τον πατέρα μου το ίδιο, ήμουν υπερήφανος που πήγε και πολέμησε τους Γερμανούς
και οι ίδιοι άνθρωποι αυτοί πάλι για κάποιο σκοπό πολεμούσαν, βρέθηκαν στο βουνό.

Αυτό τουλάχιστον πίστευα εγώ, ότι οι αριστεροί πραγματικά είναι πατριώτες.

Πολέμησαν ενάντια στους Γερμανούς. Και ο παππούς μου αριστερός ήταν
που πολεμούσε κατά των Τούρκων;

Έβλεπα τον αγώνα που γινόταν όχι για να σκοτώσουν κανένα,

αλλά απλά για να γλυτώσουν 2 άνθρωποι τουλάχιστον

που έτυχε και γνώρισα εγώ, γιατί βρέθηκαν σε μια αντίθετη παράταξη απλά.

Οτιδήποτε και να ήταν θα το έκανα χωρίς κανένα ενδοιασμό ...

12. Οι επιστρατευμένοι στα χρόνια της παρανομίας

**Η Αθηνά και η Αργυρώ εμφανίζονται πίσω από δένδρα και αγριόχορτα. Σταματούν, κάτω από
ένα διώροφο, επιβλητικό, ερειπωμένο σπίτι.**

[ΟΝ – ΑΘΗΝΑ & ΑΡΓΥΡΩ]

- Δεν ήταν τότε έτσι, ήταν πιο στρωτά. (Αθηνά)

- Πιο ομαλά ήταν. (Αργυρώ)

- Να, του Τζανούδη το έχουν κτίσει ... (Αθηνά)

- Ποιο είναι του Τζανούδη; (Αργυρώ)

- Τούτο είναι, το άσπρο .. (Αθηνά)

- Ναι, ναι, ... (Αργυρώ)

- Τα έχουν κτίσει, (Αθηνά)

- Εμείς δεν ερχόμασταν από εδώ, πηγαίναμε από το πίσω μέρος. (Αργυρώ)

- Εκεί έμενες, εκεί. Να και η τρύπα που είχες κάνει, τη βλέπεις; (Αθηνά)

- Να την τρύπα, ναι, για να αναπνέουμε. (Αργυρώ)

Η Αργυρώ στον πάνω όροφο του ερειπωμένου σπιτιού. Όρθια, πίσω από ένα άνοιγμα, κοιτάζει τα απομεινάρια της οροφής και του διπλού πατώματος.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)] πλάνα του ερειπωμένου σπιτιού και του διπλού πατώματος
Σε αυτό το σπίτι είχαν μια κόρη την Ελένη Χατζηράκη, που ήταν φίλες με την Αθηνά.
Λοιπόν κάποτε η Αθηνά της εκμυστηρεύτηκε και της είπε ότι είναι μια παράνομη,
μια διωκόμενη που την κρύβω εγώ ...
Και της λέει (η Ελένη): εγώ θα την πάρω στο σπίτι μου.

Οι Γερμανοί στην κατοχή είχαν αυτό το σπίτι και είχανε κάνει
ένα άλλο πάτωμα και έριχναν τα σκουπίδια μέσα.
Λέει η Ελένη θα μπαίνουμε εδώ μέσα στα σκουπίδια,
δηλαδή ανάμεσα στα δύο πατώματα ..

Κοίταξε πόσο χαμηλά είναι
Εκεί στη γωνία ήταν της Ελένης το κρεβατάκι, εκεί.
Μα μου φαίνεται πως ήταν πιο μακρύς αυτός ο οντάς ..
Μου λέει θα ανοίξουμε μια τρύπα για να παίρνεις αέρα,
εκεί στη γωνιά και θα καθαρίσουμε ένα χώρο για να μένετε εκεί.
Ήταν πολύ κοπιαστικό βέβαια γιατί ο τοίχος είναι χοντρός.
Και από εκεί έπαιρνα λίγο, λίγο αέρα και είχα κι ένα λυχναράκι, και διάβαζα, έγραφα ..

Αυτή δέχτηκε να με κρύβει εδώ γιατί ήταν από δεξιά οικογένεια,
όχι απλώς δεξιά, αλλά από ανθρώπους που ήταν ενεργά στην ασφάλεια και στην καταδίωξη.

Δεν το είχαμε βέβαια μόνιμο αυτό το στέκι, αλλά μέναμε πολλές φορές
και 5 και 10 ημέρες και παραπάνω όταν χρειαζόνταν
γιατί από εδώ κάναμε τις επαφές μας στην πόλη.

Ο Γιάννης Λιονάκης καταφτάνει με το αγροτικό του στο σπίτι της οικογένειας Κοκοβλή. Σπίτι σε χωριό. Μετά τον σκύλο στην αυλή τον υποδέχεται θερμά η Αθηνά στο μεγάλο δωμάτιο.

[ΟΝ – ΑΘΗΝΑ & ΓΙΑΝΝΗΣ]

- Έλα μωρέ Παναγία μου, εσύ είσαι μια χαρά, τι κάνεις; (Αθηνά)
- 100 χρονών είμαι δεν με θωρείς ... (Γιάννης)
- Μόνο πως ήσουν λεπτός τότε ... (Αθηνά)

Έρχονται και ο Νίκος με την Αργυρώ. Θερμός χαιρετισμός.

- Έλα, ήντα κάνεις; (Γιάννης)
- Κοπέλι σφακιανό ... (Νίκος)
- Κοίτα που δεν σμίγετε .. (Αθηνά)
- Κοίτα ξανάνιωσε .. (Νίκος)
- Έχεις και την κόρη σου τώρα μαζί ... (Αθηνά)

Ο Νίκος, η Αργυρώ, η Αθηνά και ο Γιάννης κάθονται κυκλικά στο μεγάλο δωμάτιο του σπιτιού.

- Γιατί παραμείνατε στην Κρήτη όλα αυτά τα χρόνια? Γιατί δεν φύγατε; (ερώτηση σκηνοθέτη)

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Ένα πρόβλημα ήταν πώς να φύγεις από την Κρήτη,
ένα και 2ο δεν μπορούσαμε να κάνουμε κάτι
παρά και ενάντια στη γραμμή του κόμματος.
Η γραμμή του κόμματος ήταν γερές παράνομες οργανώσεις.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Η ίδια η γραμμή του Κόμματος δεν ήταν ξεκαθαρισμένη ποτέ.
Μέχρι το '56 που έγινε η 6η Ολομέλεια τα πράγματα δεν ήταν ξεκαθαρισμένα.

Στην αρχή αυτοί είπαν, μόνο για τους αρρώστους, να φύγουν.
Για εμάς δεν είπαν ούτε ναι, ούτε όχι.
Όμως βάζανε αυτό το θέμα: ανασυγκρότηση των παράνομων οργανώσεων
και συνδυασμός νόμιμης και παράνομης δουλειάς.
Και αυτό κάναμε, αυτό κάναμε όλα αυτά τα χρόνια.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Κάναμε τον παράνομο μας μηχανισμό, προσπαθούσαμε
με κάθε τρόπο να πιάνουμε τα προβλήματα, να εμψυχώνουμε τον κόσμο ...

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Δεν είχαμε το ελεύθερο να φύγουμε, ήμασταν σαν επιστρατευμένοι..

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Από τη συνείδηση μας, δεν μας το επέτρεπε ...

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Δεν μπορούσαμε να το βάλουμε καν ...

Ήταν μια επανάσταση και ακολουθούσαμε τη γραμμή της επανάστασης.

Ε λοιπόν δεν μας είπε κανείς φύγετε, πετάξετε τα όπλα και φύγετε ...

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Παρόλο που μας είχαν επικηρύξει παρόλο που μας κυνηγούσαν
εάν υποχωρούσαμε και λέγαμε παραδινόμαστε και κάναμε κάποια δήλωση
δεν θα μας έκαναν τίποτα. Αλλά εμείς ούτε που το διανοηθήκαμε
ποτέ αυτό το πράγμα, θέλαμε μέχρι τέλους, λέμε θα πεθάνουμε, θα πεθάνουμε ...

Φωτογραφίες και σήματα που αφορούν την Ε.Δ.Α.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] Ο Γιάννης βαδίζει προς την είσοδο
Η ίδρυση και το δυνάμωμα της ΕΔΑ δημιουργούν νέες πολιτικές συνθήκες.
Η ύπαρξη των παρανόμων στην Κρήτη είναι ένα αγκάθι,
από το οποίο πολλοί θέλουν να απαλλαγούν.

Νέο πρόσωπο στην αυλή ενός σπιτιού με δένδρα (χωριό).

[ΟΝ - ΣΩΤΗΡΗΣ ΦΑΝΟΥΡΓΙΑΚΗΣ σύντροφος]

Όλα τα στελέχη της ΕΔΑ [Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά] γνώριζαν
και εκτιμούσαν τα παιδιά αυτά, τους εκτιμούσαν σαν αγωνιστές πρώτης γραμμής.
Έκριναν όμως ότι πολιτικά δεν βοηθά η ύπαρξη του παράνομου μηχανισμού
από τμήματα του εναπομείναντος Δημοκρατικού Στρατού.
Γενικά (δεν βοηθά) η ύπαρξη παράνομου μηχανισμού διότι η πορεία της ΕΔΑ
ήταν ακριβώς να αντικαταστήσει την αριστερά στην Ελλάδα.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)] Φωτογραφίες: ο Σωτήρης και γνωστά στελέχη της Ε.Δ.Α.

Τα χρόνια εκείνα ο Σωτήρης Φανουργιάκης ήταν γραμματέας Νομαρχιακής Επιτροπής της ΕΔΑ στα Χανιά.

[ΟΝ - ΣΩΤΗΡΗΣ ΦΑΝΟΥΡΓΙΑΚΗΣ (συναγωνιστής)]

Πίστευαν ότι κάνουν κομματική δουλειά, ότι είναι η συνέχεια του Κόμματος.
Για να τους καταλάβει κανείς πρέπει να έχει μπει στη σκέψη του αριστερού
της εποχής εκείνης, πως έβλεπε την ύπαρξη Κόμματος και την εντολή Κόμματος.
Είναι αυτό το κλασικό που λέγαμε τότε "το είπε το Κόμμα", και δεν σήκωνε συζήτηση.

Εσωτερικό Τρουλίτη. Η Αργυρώ πίσω από το παράθυρο δείχνει και αφηγείται.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Ο Κυριάκος όλα τα πρόβλεπε.

Λοιπόν είχε βάλει μια σήτα στο παράθυρο και από εδώ είχε βάλει ένα ξύλο,
και πάνω έβαζε σανά. Εμείς λοιπόν απ' έξω δεν φαινόμασταν.

Όταν χτυπούσαμε τη γραφομηχανή, ο Νίκος ήταν πίσω από τα βαρέλια
και χτυπούσε κι εγώ τον είχα δέσει από το πόδι
και μόλις έβλεπα κάποιον άνθρωπό ή κάποιο παιδί να πλησιάζει

ή να περνά από το δρόμο, τον τραβούσα και σταματούσε.

Σπίτι οικογένειας Κοκοβλή. Η Αργυρώ στο τραπέζι του μεγάλου δωματίου ανοίγει ένα μεγάλο ντοσιέ. Ξεχωρίζει κάποια έντυπα και διαβάζει αποσπάσματα.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Εδώ είναι κάποια πράγματα από το αρχείο μας στον Τρουλίτη.

Εδώ είναι μια προκήρυξη δική μας.

Αμερικανοί τι ζητάτε στον τόπο μας, τι τις θέλετε τις βάσεις,

τι ζητάτε στις πατρίδες των άλλων ...

Γράφτηκε με ένα αυτοσχέδιο πολύγραφο που τον είχε φτιάξει ο Κυριάκος,

κτυπήθηκε στη γραφομηχανή η οποία υπάρχει, εδώ κάτω είναι ...

Τότε ήταν που άρχιζαν να φτιάχνουν τις βάσεις οι Αμερικάνοι ...

Αυτή είναι η ΛΑΪΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ, αυτή έβγαине στον Τρουλίτη.

Ο Γιάννης Λιονάκης, στο τραπέζι του σπιτιού του, ξεφυλλίζει τεύχη της ΛΑΪΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

14 φύλλα της παράνομης εφημερίδας ΛΑΪΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ,

την οποία την έβγαζα εγώ με την Κατερίνα και είχαμε τεχνικό βοηθό

τον αδερφό μου τον Κώστα. Αυτός μας έφτιαχνε τις σφραγίδες

και αυτά (δείχνει), αυτός τα έφτιαχνε, τον πολύγραφο ...

Η Αργυρώ βγάζει από χαρτόκουτα μια παλιά γραφομηχανή. Την αφήνει στο τραπέζι.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Μετά που βρήκαμε τη μηχανή σκεφτείτε τη χαρά μας ...

Πριν κάναμε ολόκληρες μέρες ή και μήνες και σκαλίζαμε

με την καρφίτσα κάθε γράμμα για να βγάλουμε μια εφημερίδα.

Δεν ξέρω με τι τρόπο την εξασφάλισε η Αθηνά.

Η Αργυρώ ξεφυλλίζει παλιά τεύχη του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. Διαβάζει ένα τεύχος.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Κάποτε πέφτανε στα χέρια μας και κάποιοι ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΕΣ.

Να το αυτός είναι ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ. Είναι τον Ιούλιο του '57.

Απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ.

Είναι η απόφαση αυτή που έλεγε για γερές παράνομες οργανώσεις,

και μετά η 8η ολομέλεια την ανέτρεψε. Κι εμείς που να τα ξέρουμε αυτά.

Η Αργυρώ διπλώνει στα χέρια της ένα σημείωμα και το κρύβει ανάμεσα στα δάκτυλά της.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Ανταλλάσσαμε μεταξύ μας σημειώματα.

Βλέπετε τώρα αυτό το σημείωμα ήταν έτσι (δείχνει) για να μπορεί εκείνος

που το μετέφερε, τη δεδομένη στιγμή, όταν υπήρχε κίνδυνος να το καταπιεί ...

Τα έκρυβαν και ανάμεσα στα δάχτυλα τους.

Το έβαζε έτσι στο δάκτυλο του και δεν φαινόταν (δείχνει) ...

Νέο πρόσωπο σε τραπέζι ταβέρνας (έξω, σε χωριό).

[ΟΝ - ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΕΡΓΑΚΗΣ (συναγωνιστής)]

Μας έδιναν κάτι σημειώματα τόσο μικρά (δείχνει) τυλιγμένα με ζελατίνη.

Αν βρείτε ζόρι (δυσκολία) θα το καταπιείτε (μας έλεγαν).

Η ζελατίνη δεν πειράζει (δεν κάνει κακό).

Σιγά, σιγά θα το καταπιείτε να μην σας το βρουν.

SUPER

Μανώλης Σεργάκης

Η Αργυρώ δείχνει διάφορα χειρόγραφα σημειώματα.

[ΟΝ - ΑΡΓΥΡΩ ΚΟΚΟΒΛΗ (αντάρτισσα)]

Αυτά είναι τα σημειώματα που έστελναν από το Ιντζεδιν (φυλακές) σε εμάς.

Ο Λουλές, ο Ερυθράδης, ο Τρικαλλινός,

αυτά τα στελέχη του Πολιτικού Γραφείου και της Κεντρικής Επιτροπής.

Ο Νίκος Κοκοβλής, λίγο παραπέρα, σχολιάζει από την πολυθρόνα του.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Δεν ήταν ντιρεκτίβες, δεν είχαν δικαίωμα να καθοδηγούν από τη φυλακή.

Αλλά εμείς, επειδή ήμασταν μονάχοι και συναντούσαμε δυσκολίες,

πολλές φορές, απευθυνόμασταν στη φυλακή

και ρωτούσαμε τη γνώμη τους για το Α ή Β ζήτημα.

13. Δεν αποκάλυψε τίποτα

Φωτογραφίες της οικογένειας Στρατηγάκη (εκείνης της περιόδου).

Ο Νίκος Κοκοβλής και οι κόρες του Κυριάκου, Μαρίκα και η Ελένη, στο εσωτερικό του Τρουλίτη. Αφηγούνται διαδοχικά και εναλλασσόμενοι, την ιστορία με το απόσπασμα στον Τρουλίτη.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Όταν ήρθε το απόσπασμα και έκτιζε ο Κυριάκος με ένα μάστορα ένα τοίχο

είπε ο αποσπασματάρχης: εσύ είσαι ο Κυριάκος ο Στρατηγάκης;

Μάλιστα κύριε αποσπασματάρχα, εγώ είμαι.

[ΟΝ – ΜΑΡΙΚΑ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ]

- Λοιπόν τα ξέρουμε όλα για σένα.

Α, μπράβο, αυτό είναι καλό του λέει γιατί θα ξέρετε ότι είμαι φιλήσυχος,

αγαπάω την ειρήνη, όχι τη θεία μου, την ειρήνη του κόσμου ...

λέει ο μπαμπάς που έκανε και αστεία.

Τέλος πάντων, τότε μαλάκωνε και τότε αγρίευε ο αποσπασματάρχης

και του λέει: ξέρω ότι τροφοδοτείς και τους αντάρτες

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Λέει και γιατί μου το λέτε;

Αν το ξέρατε θα με παρακολουθούσατε για να με συλλάβετε επ' αυτοφώρω.

Έρχεσαι τώρα και μου λες πως τους τροφοδοτώ. Ούτε εσύ δεν το πιστεύεις.

[ΟΝ – ΜΑΡΙΚΑ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ]

Σε λίγη ώρα ο μπαμπάς κοιτάει τον ουρανό και λέει: μάστορα, δεν σταματάς,

είναι μεσημέρι, ώρα είναι να φάμε και να πάω και στα κοπέλια,

αφού λέει εδώ ο καπετάνιος ότι τους τροφοδοτώ,

να τους πάω και το φαΐ να φάνε.

Θύμωσε βέβαια ο αποσπασματάρχης, πήρε την κουστωδιά του κι έφυγε.

Και ο μπαμπάς λέει στο μάστορα «πάω να ταΐσω τα ζωντανά»

και πήρε χόρτα όπως συνήθιζε, έβαλε και το φαΐ και το έφερε εδώ.

Τους τα είπε τώρα όταν ήρθε εδώ και γελάσανε με τη ψυχή τους οι άνθρωποι.

Ο Κυριάκος και η γυναίκα του Γεωργία, ηλικιωμένοι, περπατούν στο δρόμο μπροστά από τον Τρουλίτη. Πλάνα αρχείου (μεταγενέστερα).

SUPER

ενθύμια οικογένειας Στρατηγάκη 1987 – 1992

(ερασιτεχνικές λήψεις Γιώργου & Σπύρου Βουτετάκη)

Ο Χαρίλαος Στρατηγάκης, γιος του Κυριάκου, στο εσωτερικό σπιτιού.

[ON – ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ]

Αργότερα όμως που πιάστηκε ένας στα Χανιά, τον άρχισαν στα βασανιστήρια,
έφτασαν στον αδερφό του πατέρα μου και επόμενο ήταν βέβαια
να έρθουν να πάρουν τον πατέρα μου.

Τον άρχισαν και αυτόν στα βασανιστήρια, αλλά ο πατέρας μου δεν είπε τίποτα παραπέρα.

Ο Κυριάκος και η γυναίκα του Γεωργία τρώνε στην κουζίνα του σπιτιού τους.

Ο Κυριάκος στην αυλή του σπιτιού με ένα πλήθος από εγγόνια και συγγενείς γύρω του.

[OFF – η φωνή του Κυριάκου Στρατηγάκη]

Με ρώταγε ο ένας, με ρώταγε ο άλλος, με ρώταγε ο αξιωματικός.

Εγώ δεν ξέρω τίποτα τους απαντούσα.

Με ρίχνουν κάτω, μου δένουν τα πόδια, με κρεμάσανε σε ένα όπλο.

Εκεί με χτυπήσανε.

[ON – ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ]

Αλλά τον είδα από ένα παραθυράκι τόσο.

Τα γένια ήταν μεγάλα και ήταν αίματα ξεραμένα πάνω στο πρόσωπο του.

Δεν θέλω ούτε να θυμάμαι, δηλαδή τη σκηνή εκείνη εκεί δεν θέλω να τη θυμάμαι.

Ο Κυριάκος συνομιλεί με έναν συγγενή του στο νεκροταφείο του χωριού.

Ο Κυριάκος απομακρύνεται αργά, αργά στο δρόμο του χωριού.

[OFF – η φωνή του Κυριάκου Στρατηγάκη]

Δεν με χτύπησε ένας, με χτυπούσαν πολλοί. Άλλος καταλάβαινα

πως με χτυπούσε με όλη του τη δύναμη, άλλος όχι.

Θέλω να πω δηλαδή πως υπάρχουν καλοί άνθρωποι και από εδώ και από εκεί.

Και υπάρχουν και κακοί και από εδώ και από εκεί.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Από τη φυλακή ο Κυριάκος στέλνει συνθηματικά το μήνυμα

να παραμείνουν οι φιλοξενούμενοι στην κρυψώνα τους· ο ίδιος δεν αποκάλυψε τίποτα.

Στη δίκη, λίγο αργότερα, ο Κυριάκος αθωώθηκε,

λόγω ελλείψεως ενοχοποιητικών στοιχείων αν και παραδέχτηκε τα κομμουνιστικά του πιστεύω.

Οι αρχές δεν ήξεραν τίποτα για τους παράνομους στον Τρουλίτη.

14. Η μεγάλη απόδραση

Χωράφι με τροχάλους και στο βάθος πέτρινο κτίσμα.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Το κυνήγι των παρανόμων συνεχίζεται αμείωτα όλη τη δεκαετία του '50.

Ένα βράδυ, το Σεπτέμβριο του '57, ο Γιάννης

πήγε να συναντήσει κάποιους συντρόφους του.

Το άδειο σπίτι που βρήκε τελικά, ήταν περικυκλωμένο από τους διώκτες του.

Είχε προδοθεί.

Ο Γιάννης Λιονάκης στο τραπέζι του σπιτιού του αφηγείται τη μεγάλη απόδραση.

Πλάνα με τροχάλους, φραγκοσουκιές και στενά δρομάκια με ξερότοιχους, ντύνουν την αφήγηση του Γιάννη.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

11 παρά 25 το βράδυ, και βγήκα έξω.

Φορούσα μια τραγιάσκα, κρατούσα το πιστόλι και μια χειροβομβίδα.
 Και το σακούλι, για να μην το έχω στην πλάτη το κρατούσα στα χέρια
 και είχα μέσα ένα φακό και το παγούρι με νερό.
 Είχα κάτω το κεφάλι και σκεφτόμουν τι να κάνω...
 Να περιμένω κάπου εδώ βεγγερίζοντας ή να φύγω.
 Έπρεπε να βαδίσω 4 ώρες (για να φτάσω στις σπηλιές).
 Και την ώρα που σκεφτόμουν, σε τόση απόσταση, λίγο, λίγο πιο μακριά,
 βλέπω 7 χωροφύλακες όρθιους, με τα αυτόματα.

Ετοίμαζαν και κουνούσαν τα αυτόματα : μην κουνηθείς σε φάγαμε. ...
 Και γυρίζω και τους λέω απότομα: ποιοι είστε εσείς;
 Μα δυνατά, τι θέλετε από εμένα, δεν πάτε στο διάολο. Έτσι τους μίλησα, δυνατά.
 Νόμισαν ότι είμαι το αφεντικό του σπιτιού και τους βλέπω και κάνουν έτσι στο αυτόματο
 για να μην με σκοτώσουν κατά λάθος, το σήκωναν προς τα πάνω.

Μόλις τους είδα και έκαναν έτσι, πέφτω μπροστά τους, δεν είχα άλλη λύση.
 Αυτοί από τη μια μεριά του τοίχους, με πυροβόλησαν αμέσως,
 μου έκαψαν εδώ όλη την κοιλιά, πέφτω, τους πυροβόλησα, και κάθισαν κάτω.
 Δεν τους έριξα τη χειροβομβίδα γιατί φοβήθηκα ότι αν σκοτωθούν 1..2 χωροφύλακες,
 αυτοί μετά θα σκότωναν τους ιδιοκτήτες του σπιτιού.
 Και την ώρα εκείνη που τους έριξα και κάθισαν κάτω,
 έκανα το άλμα, κι ευτυχώς δεν χτύπησα ...

Στο δρόμο μετά το σκέφτηκα, λέω δεν θα σπάσω το κοντεμιρί,
 γιατί θα ζαλιστώ και θα με σκοτώσουν επιτόπου.
 Αυτοί έριχναν συνέχεια, 7 αυτοματιστές.
 Τραβιέμαι από εκεί και πέφτω με το κεφάλι κάτω.
 Σκεφτόμουν πως οι πάνω σφαίρες δεν με πιάνουν.
 Και από κάτω ήταν λιόφυτο και πίσω από κάθε ελιά κι ένας χωροφύλακας.
 Και με άρχισαν (στους πυροβολισμούς). Εγώ έπεσα μέσα σε ξερές τσουκνίδες,
 μου κόλλησε ο ιδρώτας. Τους έριχνα από μια, μια ...
 Ρίχνανε, ρίχνανε και αυτοί και περίμενα μια ευκαιρία κατάλληλη για να πηδήξω.
 Και μια στιγμή πήδησα. ...

Και φεύγω κι έρχομαι εδώ στο δρόμο, περίπου 80 μέτρα ήταν,
 πηδώ ένα τρόχαλο και μπαίνω εδώ στο αλώνι και βγάζω και τον άλλο μου αστράγαλο.
 Και μπαίνω κάτω από μια χαρουπιά και δεν μπορούσα να κουνήσω.
 Αυτοί έριχναν χειροβομβίδες στην κάτω μεριά.
 Πίστευαν ότι έχω τραυματιστεί και ότι είμαι στην κάτω μεριά.
 Και έρχονται 2 μπροστά από εμένα. Βαστούσα το πιστόλι,
 δεν τους φοβόμουν και τους ακούω και λένε μεταξύ τους: από πού έφυγε μωρέ ο κερατάς.
 Κατάλαβα πως δεν με είδαν.

Μόλις έφυγαν προς τα κάτω άρχισαν να χτυπούν οι καμπάνες
 σε όλα τα χωριά γύρω, γύρω για να μου κόψουν το δρόμο, να μην μπορώ να φύγω.
 Έφυγα με τα γόνατα, τότε άρχισαν οι καμπάνες, πήγα 90 μέτρα, και έγινα ένα αίμα.
 Λέω σήκω πάνω, άλλη λύση δεν υπάρχει, πρέπει να φύγεις.
 Αν θέλεις περπάτα, αν δεν θέλεις μη περπατάς, αύριο τελειώνεις.

Έφυγα και πήγα στην κεντρική πλατεία του Βάμου.
 Ήξερα ότι μόνο ο Βάμος ήταν τότε καθαρός (δεν είχε χωροφύλακες).
 Και βγήκα ως το δρόμο, κοίταξα στην πλατεία και δεν είδα άνθρωπο.

Κι έφυγα και πήγα στα γκρεμνά.
 Είχα αφήσει εκεί ένα γλαράκι άγριο που όμως τα είχα ημερέψει σαν σκυλάκι.
 Μόλις με είδε, ξημέρωνε, πήδησε και ήρθε εδώ στην πλάτη μου και πηδούσε.
 Μισή ώρα, τρία τέταρτα πηδούσε συνέχεια, σαν να ήξερε τι συνέβη.
 Πηδούσε από τη χαρά του. Τι ήταν αυτό το πράγμα, δεν μπορώ να καταλάβω...

15. Οι δικοί τους άνθρωποι

Ανατολή ηλίου. Το λιμάνι των Χανίων και ο φάρος του.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Όταν ο Νίκος και η Αργυρώ πήγαιναν από το Ακρωτήριο, όπου κρύβονταν, στα Χανιά, ή γινόταν δύσκολη η εκεί παραμονή τους, συχνά χρειάζονταν βοήθεια. Πάντα βρίσκονταν άνθρωποι που άνοιγαν τα σπίτια τους, να τους κρύψουν, να τους ταΐσουν, να τους βοηθήσουν όπως μπορούσαν.

Νέο πρόσωπο: η Τασία Καπενεκάκη στο σπίτι της.

Το σπίτι-κρυψώνα σήμερα. Νεανικές φωτογραφίες της Τασίας και της Αργυρώς.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Η Τασία Καπενεκάκη, χωριανή της Αργυρώς, δούλευε εκείνα τα χρόνια ως οικιακή βοηθός στο αρχοντικό του βουλευτή Μπιστολάκη. Εδώ έκρυψε την Αργυρώ.

[ON - ΤΑΣΙΑ ΚΑΠΕΝΕΚΑΚΗ συμπαρασάττρια]

Εκεί μια μέρα που έκανα τις δουλειές μου, ότι μπορούσα, άκουσα την πόρτα και χτύπα, το κουδούνι. Λέω κάποιος είναι. Πάω, ανοίγω την πόρτα και τι να δω ! Παναγία μου λέω, η Αργυρώ μου. Έμπα μέσα Αργυρώ μου. Και μπαίνει μέσα και γελούσε. Παιδάκι μου που βρέθηκες εδώ, Παναγία μου, Παναγία μου, έμπα. Και την βάζω στο σαλόνι.

Νέο πρόσωπο: ο Αντώνης Ζουμαδάκης στο σπίτι του.

Νεανικές φωτογραφίες του Αντώνη.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ο Αντώνης Ζουμαδάκης ήταν από τους λίγους που είχαν αυτοκίνητο στα Χανιά.

[ON – ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΟΥΜΑΔΑΚΗΣ (συμπαρασάττης)]

Πάω μια μέρα και έρχεται η Αργυρώ και φορούσε ένα τσεμπέρι και μου λέει θα μου κάνεις ένα αγώνι και σηκώνει τον μπερντέ που φορούσε και λέω ναι. Την πήγα στο Βαντέ, δεν θυμάμαι τώρα που, και ξανά άλλες 2..3 φορές. Αλλά όλους τους παράνομους εγώ τους κυκλοφορούσα. Ερχόταν τη νύχτα, έμπαιναν στο αυτοκίνητο, εξημέρωνε, έφευγα εγώ πάλι νύχτα.

Νέο πρόσωπο: η Μαρίκα Σεργάκη στο σπίτι της.

Νεανικές φωτογραφίες της Μαρίκας και της οικογ. Σεργάκη.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Τα παιδιά της οικογένειας Σεργάκη, συντηρούσαν το μετόχι του θείου τους, πλάι στο σπίτι με το διπλό πάτωμα, όπου κρυβόταν η Αργυρώ. Ποτέ δεν αρνήθηκαν τη βοήθειά τους.

[ON - ΜΑΡΙΚΑ ΣΕΡΓΑΚΗ συμπαρασάττρια]

Έρχεται μια μέρα ο αδερφός μου ο Κωστής και μου λέει: είναι μια κοπέλα που την έφερε η Αθηνά Τσαγκαράκη και είναι έτσι κι έτσι. Και ήρθα εγώ, πήγα στα Χανιά. Μαζί κοιμόμασταν στο ίδιο κρεβάτι και σε ένα διάστημα (αργότερα) ήρθε και ο Νίκος και ήταν σαν τον τοίχο (άσπρος).

Ο Γιάννης Λιονάκης στο τραπέζι του σπιτιού του.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Ούτε η παλικαριά ούτε η ικανότητα, δεν μπορούσε σε αυτές τις συνθήκες, να νικήσει τη φοβερή δύναμη που ρίζανε εναντίον μας.
Αν έλειπε ο κόσμος, ο παραδοσιακά εκπαιδευμένος κόσμος, δεν θα τη βγάζαμε.
Ο κόσμος είχε επίγνωση του σκοπού που έκανε, το είχε κάνει και άλλες φορές, οι πατεράδες τους, οι παππούδες τους, το ξέρανε αυτοί και συνεχίζανε να το κάνουν το ίδιο..

[ΟΝ - ΤΑΣΙΑ ΚΑΠΕΝΕΚΑΚΗ συμπαρασάττρια]

Φοβήθηκα και το ήξερα. Αλλά ήμουν τολμηρή και έλεγα την Αργυρώ να μην τη βοηθήσω, να της πω φύγε;
Για σκέψου και να είναι και συγγενής μου και να είναι και δική μου κοπελιά και να έρθει να πέσει στην πόρτα μου και να μην τη βοηθήσω; Μέσα για μέσα. Την έβαλα μέσα κι ότι βρέξει ας κατεβάσει. Αν όμως με έπιαναν ήξερα κι εγώ τι θα πάθαινα. Αλλά δόξα το Θεό δεν το υποψιάστηκε κανείς τότε ...

[ΟΝ – ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΟΥΜΑΔΑΚΗΣ (συμπαρασάτης)]

Και μου άρεσε πάντα τους αδύνατους να τους βοηθάω.
Οι αδύνατοι ήταν τότε όλοι οι κατατρεγμένοι από τις αστυνομίες ...

[ΟΝ - ΜΑΡΙΚΑ ΣΕΡΓΑΚΗ συμπαρασάττρια]

Όχι, δεν δείλιασα ποτέ, ποτέ δεν δείλιασα.
Δεν ξέρω γιατί, δεν ξέρω ούτε εγώ γιατί.
Σας είπα δεν το μετανιώνω ποτέ, αυτό που έκανα δεν το μετανιώνω ποτέ.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Ο Κρητικός λαός έχει ένα δικό του χαρακτηριστικό που δεν υπάρχει σε άλλα μέρη, σε αυτό το βαθμό, ανεπτυγμένο.
Δηλαδή το διωκόμενο, ακόμα κι αν έχει άδικο τον υποστηρίζει.
Είναι οι προδότες, είναι οι καταδότες, όπως παντού, όμως αφού εμπήκε στο σπίτι δεν τον ρωτάει ... Του βάζει ότι έχει, ψωμί, λάδι, ένα σκόρδο και το τρώει και σηκώνεται και φεύγει.
Είναι δηλαδή παράδοση και αυτή η παράδοση είναι ο πρώτος παράγοντας που ζήσαμε.

Η Μαρίκα Στρατηγάκη, η Αθηνά και η Αργυρώ στο καθιστικό της οικογ. Κοκοβλή.

[ΟΝ - ΜΑΡΙΚΑ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ συμπαρασάττρια]

Αυτοί ήταν αδέρφια, σαν αδέρφια τους θεωρούσα εγώ την Αργυρώ και το Νίκο.
Δικοί μας άνθρωποι.

Όλη η οικογένεια Κοκοβλή τρώει στο μεγάλο τραπέζι του σπιτιού.

Ανάμεσα τους η Αθηνά, η Μαρίκα και η Ελένη Στρατηγάκη.

Τσουγκρίζουν τα ποτήρια και η Μαρίκα εύχεται στα εγγόνια:

Καλή χρονιά, να χαίρεστε τον παππού και τη γιαγιά και τους γονείς σας

16. Δεν υπήρχε άλλος δρόμος

Νεανικές φωτογραφίες του Κωστή Λιονάκη. Πλάνα από τη σπηλιές του Αποκόρωνα.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ο Κωστής Λιονάκης, ο μικρότερος αδερφός του Γιάννη, ήταν ο πρώτος από τους 6 που έφυγε από την Κρήτη.
Ανέβηκε στο βουνό το '47 και παρέμεινε για μεγάλο διάστημα στις σπηλιές του Αποκόρωνα με το Γιάννη και την Παγώνα.
Ένα σοβαρό ατύχημα στα γκρεμνά ήταν η αιτία να χάσει το ένα του μάτι.

Ο Νίκος, η Αργυρώ, η Αθηνά και ο Γιάννης κάθονται κυκλικά στο μεγάλο δωμάτιο του σπιτιού.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Του '57 το Φλεβάρη του έβαλα θέμα ότι πρέπει να φύγεις,
για να βρεθείς κοντά σε γιατρούς.
Με είπε τρελό, μου είπε κουβέντες βαριές. Αρνήθηκε κατηγορηματικά να παραδοθεί.
Δεν του πήγαινε να παραδοθεί. Αυτός ήταν ο Κώστας,
έχασε το μάτι του προκειμένου να πάει να παραδοθεί .

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Δεν του πήγαινε να παραδοθεί.
Αυτός ήταν ο Κώστας, έχασε το μάτι του προκειμένου να πάει να παραδοθεί .

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Αργότερα, το '58, με μεγάλη δυσκολία, οι σύντροφοι του
τον έπεισαν να φύγει παράνομα στην Αθήνα,
να τον δει γιατρός, μήπως και γλυτώσει το άλλο του μάτι.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Τότε έκανε μια εγχείρηση στο Ιπποκράτειο.
Ήταν ένας καθηγητής χειρουργός, Ισοκράτης λεγόταν,
τον βοήθησε και μπήκε ένας νοσοκόμος.
Και του λέει να σας ναρκώσω γιατί θα είναι οδυνηρή η εγχείρηση.
Του λέει όχι. Φοβόταν μήπως πει καμιά κουβέντα επειδή θα τον ναρκώσουν.
Και του έβγαλε κομμάτι, κομμάτι το μάτι.

**Νέο πρόσωπο: ο Γιώργος Κλάδος, φίλος της οικ. Κοκοβλή, αδερφός της Βαγγελιώς Κλάδου.
Το εξώφυλλο του βιβλίου ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ.**

[ΟΝ - ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΛΑΔΟΣ (συναγωνιστής)]

Εγώ νομίζω την απάντηση την δίνει ο τίτλος του βιβλίου τους ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ.
Και μάλιστα σε μια εποχή που υπήρχαν υποδείξεις και προτάσεις,
να επωφεληθούν από κάποιες ευκαιρίες που δινόταν
παραμορφωμένης νομιμοποίησης που δεν θα μπορούσε
να τους κατηγορήσει κανείς για λιποψυχία και εγκατάλειψη, αλλά δεν το έκαναν.
Νομίζω ότι ο τίτλος εκφράζει τη ζωή τους: δεν υπήρχε άλλος δρόμος.

Ο Νίκος Κοκοβλής κάθεται στο εσωτερικό του Τρουλίτη.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Αξιοπρέπεια είναι να ζεις αξιοπρεπώς, να μη γίνεσαι σκουπίδι κανενός.
Δεν κατακρίνουμε αυτούς που παραδόθηκαν, τόσο αντέξανε
γιατί ο αγώνας ήταν σκληρός, ιδιαίτερα ο εμφύλιος.
Σε μια στιγμή δεν υπήρχε διέξοδος, πήγαν και παραδόθηκαν.
Πώς να τους κατακρίνεις, άλλος είχε 3..4 παιδιά, τι να του πεις...

17. Οι αποκηρυγμένοι αντάρτες

Στην αυλή ενός σπιτιού με δένδρα (χωριό).

[ΟΝ - ΣΩΤΗΡΗΣ ΦΑΝΟΥΡΓΙΑΚΗΣ σύντροφος]

Μετά την 6η Ολομέλεια και την κατάργηση του παράνομου μηχανισμού στην Ελλάδα,
η ενέργεια της καθοδήγησης, απ' έξω, του ΚΚΕ,
να δηλώσει πως η υπάρχουσα παράνομη οργάνωση στα Χανιά,
πρέπει να διαλυθεί

Στην αυλή του σπιτιού του.

[ΟΝ - ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΤΖΑΝΑΚΗΣ (συναγωνιστής)]

Σε αυτή τη φάση οι παράνομοι ήρθαν σε μια δύσκολη θέση ...
είναι σαν να φθάσουμε σε μια αποκήρυξη μπορεί να πει κανείς
δηλαδή ότι έγινε με τον Άρη Βελουχιώτη ...
Έτσι ήταν κι εδώ, ήρθε μια κρίσιμη κατάσταση όντως,
αλλά όμως σας είπα είχε πια τη λαϊκή στήριξη.
Δηλαδή πέρα από τη γραμμή που είχε προκύψει, την αμφισβήτηση
αν θα έπρεπε να υπάρχουν ή όχι, αν είχε τελειώσει ή όχι ο σκοπός τους ...
αυτοί οι άνθρωποι έπρεπε να γλυτώσουν. Έτσι είχε τεθεί το θέμα δηλαδή πια.
Οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να προστατευθούν.

Στην πολυθρόνα του διαβάζει ένα χαρτί.

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Απόφαση της Κομματικής Οργάνωσης Χανίων.
Επικροτώντας, ανεπιφύλακτα, απόφαση του κόμματος μας,
σχετική με τη σε νέα βάση συγκρότηση της δουλειάς του,
δηλαδή τη δημιουργία της ΕΔΑ, και εκτελώντας ειδική απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του,
η Κομματική Οργάνωση Χανίων διαλύεται και καλεί τα μέλη και στελέχη της,
όλους τους κομμουνιστές, να δουλέψουν μέσα από τις γραμμές
του δημοκρατικού προοδευτικού κινήματος, δηλαδή στην ΕΔΑ ...

18. Η αναχώρηση

Ο Γιάννης Λιονάκης όρθιος στην είσοδο της μεγάλης σπηλιάς.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Ήμουν σίγουρος εκ των προτέρων ότι θα δυσκολευτώ πολύ να βγω απάνω.
Για εδώ ήμουν βέβαιος αλλά για επάνω μου ήταν δύσκολο.
Αλλά το γεγονός ότι ήρθα και στην άλλη σπηλιά και εδώ
ένοιωσα σαν να είμαι τότε, εκείνη την εποχή ...
Πραγματικά δύσκολη σπηλιά που εμείς τότε δεν το ξέραμε.
Το ξέρουμε όμως τώρα που είμαστε 80..90 χρονών.

- Πόσο είσαι τώρα; (ερώτηση σκηνοθέτη)

Μπαίνω στα 87, έχω περάσει το μισό χρόνο. Καλά είμαστε.

Δεν έχω πρόβλημα, ούτε παράπονο σε κανέναν.

Πέρασα τόσες σφαίρες και γλύτωσα, πέρασα από τόσες φοβερές καταστάσεις αλώβητος,
επομένως δεν έχω πρόβλημα. Και τώρα να έρθει (ο θάνατος) το ίδιο μου κάνει.

Πάμε να πλυθούμε (να κάνουμε μπάνιο);

Ο Γιάννης και μέλη του συνεργείου αρχίζουν να βουτάνε στη θάλασσα .

Η κάμερα εστιάζει στον Γιάννη. Κολυμπά και απολαμβάνει τα καθαρά νερά.

Φωτογραφίες στελεχών της Ε.Δ.Α. εκείνης της περιόδου.

Φωτογραφίες των 6 ανταρτών μετά την αναχώρησή τους από την Κρήτη.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Το 1958 έχουν μείνει 8. Οι υπόλοιποι έχουν σκοτωθεί ή συλληφθεί.

Η ΕΔΑ, γίνεται αξιωματική αντιπολίτευση.

Λίγο αργότερα οι παράνομοι παίρνουν εντολή από το Κόμμα, να φύγουν στο εξωτερικό.

Θα χρειαστεί χρόνος ώπου οι 6 από αυτούς να μεταβούν σταδιακά στην Αθήνα
και από εκεί να οργανώσουν τη διαφυγή τους.

Φωτογραφίες των 2 ανταρτών που παρέμειναν στην Κρήτη.

Πίσω τους, στην Κρήτη, έμεναν 2 ακόμα αντάρτες από την ίδια κάποτε αρχική ομάδα:

ο Γιώργης Τζομπανάκης και ο Σπύρος Μπλαζάκης. Δεν ακολούθησαν.

Μένουν και κρύβονται. Θα εμφανιστούν το 75 μετά τη μεταπολίτευση, αφού αμνηστευθούν ...

Οι ακτές στη Ν. Ιταλία που οι 6 ανταρτές αποβιβάστηκαν.

Φωτογραφίες των 6 ανταρτών και των οικογενειών τους τα χρόνια της Τασκένδης στη Σοβιετική Ένωση.

Οι 6, ... ύστερα από πολύμηνες περιπέτειες, έφτασαν τελικά στην Τασκένδη της Σοβιετικής Ένωσης. Εκεί έμειναν 14 χρόνια.
Ο Νίκος παντρεύτηκε με την Αργυρώ, ο Γιάννης με την Παγώνα και ο Σταμάτης με την Ειρήνη, που βρήκε τρόπο να φτάσει στην Τασκένδη.
Ο Κωστής και η Ντινά (Gina), ταταρικής καταγωγής, έκαναν τη δική τους οικογένεια.

Εδώ απέκτησαν τα παιδιά τους, σπούδασαν, εργάστηκαν, διαφώνησαν με το επίσημο Κόμμα το '68 και πλήρωσαν ακριβά τις συνέπειες των απόψεων τους. Επαναπατρίστηκαν όλοι τους το 1976, διαγραμμένοι από το Κόμμα.

Στην αυλή του σπιτιού του.

Φωτογραφίες των 6 ανταρτών μετά την επιστροφή τους στην Ελλάδα.

[ΟΝ - ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΤΖΑΝΑΚΗΣ (συναγωνιστής)]

Ερχόμενοι αυτοί οι άνθρωποι εδώ βρήκαν ένα άλλο κλίμα. Δεν είχαν την αποδοχή που είχαν όταν ήταν εδώ. Ο κόσμος πίστεψε πως αυτοί οι άνθρωποι είναι βαλτοί και ότι πήγαν και άλλαξαν εκεί. Άλλαξαν, πληρώθηκαν κλπ.

Με αποτέλεσμα ο Σταμάτης να επιδιώξει διακριτικά να μην έρχεται σε επαφή με τον κόσμο. Να του πει τι; Να του πει ψέμα, δεν είναι έτσι. Δεν μπορούσε να τους το πει. Αυτό τον έφερε σε κάτι που δεν μπορούσε να καταλάβει και να διανοηθεί ... Το άλλο το πάλευε, μέσα του αισθανόταν πως είναι ο μοναδικός δρόμος να προχωρήσουμε. Έβλεπε μια ανώτερη ιδέα για την οποία πάλευε, την πίστευε και αγωνιζόταν για αυτήν. Μετά που γύρισε από εκεί άρχισαν τα δύσκολα γι' αυτόν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

19. Μετά την επιστροφή

Λιμάνι Χανίων. Αραγμένο καράβι και στο βάθος ο φάρος.

SUPER

μετά την επιστροφή

19α. Το μυστικό του χωροφύλακα

Ο Γιάννης Λιονάκης στα σπίτι του.

Σοκάκια, καφενείο του χωριού και περαστικοί.

[ΟΝ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ (αντάρτης)]

Έφυγα από εδώ τον Ιούνιο του '61. Έφυγα εγώ με την Παγώνα. Όταν έφτασα στο βαπόρι, αναγκαστικά επήγαμε στο κέντρο του βαποριού και βλέπω ένα χωροφύλακα και περνάει από δίπλα μου. Έριξε μια ματιά έτσι, απλή κι έφυγε. Και λέω στην Κατερίνα: αυτόν τον γνωρίζω όπως σε γνωρίζω εσένα και με γνωρίζει το ίδιο και αυτός. Τα μάτια του δεν είδα να αντιδράσουν και επομένως μπορεί να μην πήρε χαμπάρι. Μείναμε εκεί, δεν ξέραμε...

10..12 χρόνια πριν, πήγα να πάρω μέλι και βλέπω έναν και είχε το χέρι του έτσι, καμπούρης, σκυφτός και πήγαινε στο δρόμο. Λέω, όλους τους κατοίκους του χωριού τους γνωρίζω, ποιος είναι αυτός;

Όταν πήρα το μέλι και γύριζα μου φωνάζει ο Αντώνης, έλα να σε κεράσω.
Καθόταν με κάποιον άλλο. Ήταν αυτός.
Και μου λέει: άκουσε να δεις, δεν το ξέρει ούτε η γυναίκα μου, ούτε ο αδερφός μου, ούτε κανείς άλλος.
Δεν το είπα ακόμα σε κανέναν. Τώρα το λέω πρώτη φορά.
Ξέρω πως έφυγες από την Κρήτη.
- Με είδες του λέω.
- Σε είδα στο βαπόρι. Δεν ξέρει κανείς τίποτα, μου λέει.
Και ήταν χωροφύλακας σε υπηρεσία. Σε είδα, σε γνώρισα και δεν είπα σε κανένα τίποτα.
Αυτό το έμαθα μετά από 35 χρόνια...

- Γιατί το έκανε αυτό; (σκηνοθέτης)
- Κοίταξε, γνωριζόμασταν και μας βοηθούσε ...
- Ο χωροφύλακας σας βοηθούσε; (σκηνοθέτης)
- Ναι, πριν πάει χωροφύλακας. Αργότερα πήγε στη χωροφυλακή.
Ήταν φτωχόπαιδα και πήγαιναν στη χωροφυλακή να βρουν ένα τρόπο ζωής.
Αυτό ήταν. Πολλοί χάλασαν στη χωροφυλακή. Αυτός δεν χάλασε.

19β. Δεν σας ξεχάσαμε ποτέ

SUPER

περιφέρεια Lecce, N. ΙΤΑΛΙΑ

Διαδρομή σε επαρχιακούς δρόμους της περιφέρειας Lecce.

Ο Γιάννης και η Αργυρώ περπατούν σε δρόμους της πόλης. Τους συνοδεύουν Ιταλοί και Έλληνες φίλοι. Ανάμεσά τους και η Luciana Castellina.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

45 χρόνια μετά τη φυγή των 6 ανταρτών από την Ελλάδα,
η περιφέρεια του Lecce, με πρωτοβουλία της ευρωβουλευτίνας Luciana Castellina,
τους προσκαλεί να τους τιμήσει.

Ο Σταμάτης, η Παγώνα και ο Κωστής δεν ζουν πιά. Ο Νίκος δύσκολα ταξιδεύει.
Η Αργυρώ & ο Γιάννης αποδέχτηκαν την πρόσκληση.
Τους συνοδεύουν τα παιδιά & τα εγγόνια τους.

Ο Γιάννης και η Αργυρώ βγαίνουν από το ασανσέρ του ξενοδοχείου.

Τους περιμένει μια ομάδα ανθρώπων. Προσπαθούν να αλληλοαναγνωριστούν.

Θερμοί αναγκαλισμοί και φιλοφρονήσεις.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Στο ξενοδοχείο τους περιμένουν Ιταλοί σύντροφοι,
με τους δικούς τους και τα κειμήλια που κράτησαν από τότε.

Διάλογοι ON

Sigfrido: Κοιμόσασταν στο σπίτι μας.

GINO POLITI : .Εσύ είσαι η Τζούλια; Τότε είσαι αυτή που έμεινε στο σπίτι μας. Αυτή είναι η Πίνα ..

Sigfrido: Έχετε κοιμηθεί στο σπίτι μου. Σας πήγα στα κεντρικά γραφεία του Κόμματος

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Όταν έφτασαν παράνομα στην Ιταλία το '62,
οι 4 παρέμειναν στα βράχια που τους άφησε το κότερο.
Ο Γιάννης με το Σταμάτη έφυγαν πεζοί, να βρουν επαφή με το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα.
Όμως στα κομματικά γραφεία των χωριών που συναντούσαν
δεν ήξεραν τίποτα για τον ερχομό τους και δεν τους εμπιστεύονταν.

Στάθηκαν τυχεροί μόνο στην τελευταία τους προσπάθεια, στο Lecce.

Ο γραμματέας Mario Foskarini, τους πίστεψε και πήρε την ευθύνη
να τους περιθάλψουν έως ότου διαπιστωθεί και επίσημα η ταυτότητά τους.

Τη δύσκολη εκείνη περίοδο, αυτοί οι Ιταλοί σύντροφοι,
τους φιλοξένησαν και τους προστάτεψαν με κάθε τρόπο.

Donato Carbone: Δεν σας ξεχάσαμε. Σας θεωρούμε κομμάτι της οικογένειάς μας ...

Γιάννης: Το ίδιο κι εμείς.

Φωτογραφίζονται όλοι μαζί.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Οι 6 παράνομοι έμειναν κοντά 2 μήνες στην Ιταλία.

Από εδώ, διέφυγαν τελικά στη Βουδαπέστη και από εκεί συνέχισαν για την Τασκένδη.

Ο Γιάννης, η Αργυρώ και οι συνοδοί τους σε ένα παλιό, αρχοντικό, Ιταλικό κτίριο.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Την επομένη η περιφέρεια του Lecce, θα τους τιμήσει σε μια σεμνή και ιδιαίτερα συγκινητική τελετή.

Διότι αυτοί τους θεωρούν κομμάτι της ιστορικής τους μνήμης.

19γ. Ένας λεβέντης βοσκός

Πλάτωμα στα Λευκά Όρη. Φωτογραφία ενός ζεύγους (ο Πέτρος Δημότης και η γυναίκα του). Ο Νίκος Κοκοβλής υποβαστάζεται από 2 βοσκούς και προχωρά. Δίπλα τους βαδίζει η Αργυρώ.

Διάλογοι ON

- Πάμε αρχηγέ, πάμε (Μανώλης) ...
- Αχ, καημένη Μανώλη, τα αρχηγιλίκια τώρα ... (Αργυρώ)

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Ο Πέτρος ο Δημότης, τα δύσκολα για τους αντάρτες χρόνια, όταν όλοι τούς έλεγαν "παραδοθείτε για να σωθείτε", συχνά τους περιέθαλπε και τους τροφοδοτούσε στο μιτάτο του, στη Μαδάρα. Αν και ιδεολογικά ανήκε στο αντίπαλο στρατόπεδο, με αδερφό υψηλόβαθμο στέλεχος της χωροφυλακής, δεν τους αρνήθηκε τη βοήθεια του.

Τους περιμένει μια ομάδα βοσκών με τις οικογένειές τους. Καλωσόρισμα, συστάσεις και θερμές χειραψίες.

Διάλογοι ON

- Καλώς ορίσατε... (λέγονται τα ονόματα) ... καλώς σας βρήκαμε

Μια μεγάλη τάβλα με οφτά, κρασί κ.ά. και γύρω, γύρω η παρέα 15 περίπου ατόμων.

[OFF – ΑΦΗΓΗΤΗΣ (κείμενο ταινίας)]

Σήμερα, που ο Πέτρος δεν ζει πια, οι απόγονοί του, προσκάλεσαν με χαρά το Νίκο και την Αργυρώ στο μιτάτο τους, να υψώσουν ένα ποτήρι στη μνήμη του Πέτρου.

Ο Νίκος Κοκοβλής, στην κεφαλή του τραπεζιού, υψώνει το ποτήρι του.

[ON - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Λεβέντης στη ψυχή, πραγματικά. Ας πιούμε στη μνήμη του Πέτρου ...

Φωτογραφία ενός βοσκού με την κατσούνα του, του Πέτρου του Δημότη.

[ON - ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΟΤΗΣ γιος του Πέτρου]

Λοιπόν, όταν ήρθαν και είδαν το συγχωρεμένο τον πατέρα μου στο Ακρωτήριο, η Αργυρώ και μετά ο Τζομπάνης και ο Μπλαζής, δεν φαντάζεστε τη χαρά του. Νόμιζε πως είχε σηκωθεί ο πατέρας του. Καμαρώνονταν και μας το έλεγε. Του βαστούσαν και του έδωσαν και από ένα βιβλίο ο καθένας και μην το συζητάς. Είδε και το όνομα του γραμμένο μέσα στα βιβλία και το καμάρωνε. Είχε να το λέει .

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Όταν επιστρέψαμε από το εξωτερικό μπήκα στο μαγαζί του ανιψιού μου και ήταν ο Δαφνομήλης τον οποίον δεν γνώριζα εγώ και κουβέντιαζε με τον υπάλληλο του μαγαζιού. Ο ανιψιός μου δεν ήταν εκεί. Εγώ βημάτιζα ωστόσο μέσα στο μαγαζί. Μια στιγμή σηκώνεται αυτός ο άγνωστος για μένα, χαιρετά τον υπάλληλο και βγαίνει. Εκείνη τη στιγμή ο υπάλληλος λέει κ. Κοκοβλή γιατί στέκεστε, καθίστε. Ακούει αυτός που έβγαινε το επίθετο και γυρίζει μέσα. Απευθύνεται σε εμένα: είσαι ο κ. Κοκοβλής; Χαίρω πολύ που σε γνώρισα, ήθελα πάρα πολύ να σε γνωρίσω και μου δίνει το χέρι του. Του λέω ποιος είσαι και γιατί ήθελες τόσο πολύ να με γνωρίσεις; Και κάνει έτσι ... είμαι ένας από εκείνους που έλαβαν δραστήριο μέρος για την εξόντωση σου. Λέγομαι Μανώλης Δαφνομήλης, ενωμοτάρχης της ασφάλειας, κ.λπ. Και του λέω, βρε Μανώλη πριν μερικά χρόνια αν με έβλεπες θα με σκότωνες κι αν σε έβλεπα θα σε σκότωνα. Γιατί μωρέ, τι έχουμε εμείς μεταξύ μας. Άστα να πάνε στο διάολο, μας διαιρέσανε και μας κατάντησαν σε αυτήν την κατάσταση. Γίναμε οι καλλίτεροι φίλοι. Πέρση πέθανε ..

19δ. Η ψυχή των βουνών

**Ο Νίκος Κοκοβλής, πολύ συγκινημένος, μόλις κρατάει ένα λυγμό.
Κάθεται και πίσω του είναι τα Λευκά Όρη.**

[ΟΝ - ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΟΒΛΗΣ (αντάρτης)]

Μόλις κατέβηκα από το αυτοκίνητο και πάτησα το χώμα με έπιασαν τα δάκρυα. Γιατί πίστευα ότι δεν θα ξαναπατήσω εδώ πάνω. Μια ζωή ολόκληρη σε αυτά τα βουνά, τα άψυχα, που έχουν όμως ψυχή.

**Άγρια πλαγιά των Λευκών Ορέων.
Ριζίτικο τραγούδι.**

ΤΙΤΛΟΙ ΤΕΛΟΥΣ